

תשורה

משמחת הנישואין של
מנחם מענדל הלוי ומושקא שיחיו הבר

אצו זוז
יהי' הקנין דנין עבי עב
על יסובי התורה והצורה
דחיים אלושים דפ

תוכן העניינים

05.....	מכתבי ברכה לחתונת הורי החתן והכלה.
07.....	אגרות קודש בפרסום ראשון.
19.....	התוועדויות ר' שלמה חיים.
29.....	ניחוחות מביתו של ה'חוזר'.
33.....	ששה סדרי תורה.
41.....	תל-אביב של מעלה.

פתח דבר

"מזל טוב יהי הבנין לבנין בנין עדי עד על יסודי
התורה והמצוה בחיים מאושרים בכל"

(לשון כ"ק אדמו"ר מכת"ק)

אנו מודים להשי"ת על כל הטוב אשר גמלנו, ובחסדו הגדול זיכנו בנישואי צאצאינו
החתן התמים הרב מנחם מענדל הלוי שיי"עב"ג הכלה המהוללה מרת מושקא שתחי'.

התודה והברכה משוגרת בזאת לבני המשפחה, ידידים ומכרים שבאו מקרוב ומרחוק
להשתתף בשמחתנו ולברך את החתן והכלה שיחיו לאויוש"ט, בגו"ר.

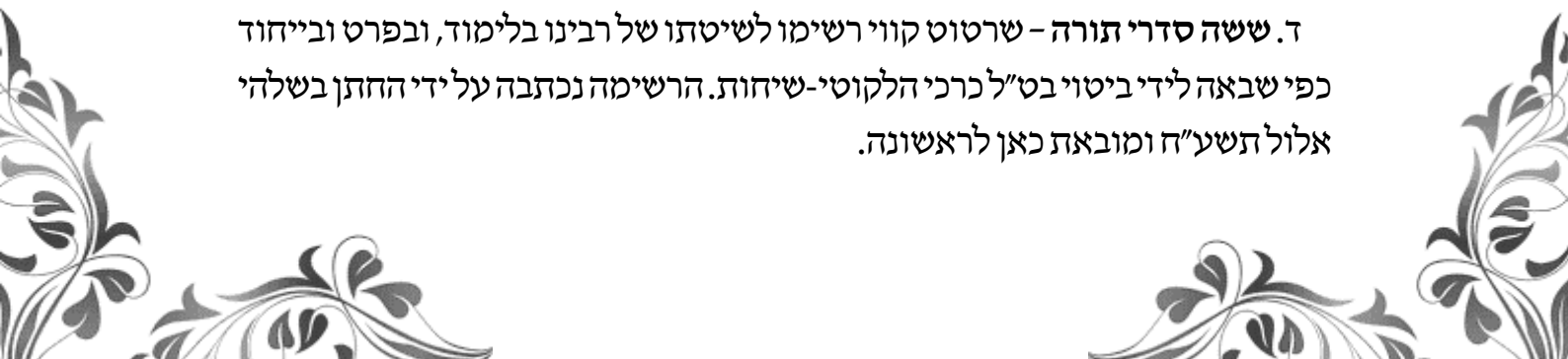
ע"פ הנהגתו הקי של כ"ק אדמו"ר הרי"צ בעת חתונת כ"ק אדמו"ר והרבנית הצדקנית
זי"ע, ובתור הכרת הטוב לכל אשר באו לשמוח בשמחתנו, מוציאים אנו לאור תשורת
גיליון זו, המחולקת לה' ענפים:

א. אגרות קודש - שורת אגרות קודש מאת רבינו נשיאנו לקרובי משפחת החתן
והכלה בנושאים מגוונים ומרתקים בתוספת דברי רקע, הסבר ופיענוח. רובם המוחלט
של האגרות לא נדפס בסדרת 'אגרות קודש' ומובא כאן בפרסום ראשון.

ב. התוועדויות ר' שלמה חיים - מקבץ התוועדויות המשפיע ר' שלמה חיים קסלמן
ע"ה משנת תש"כ, כפי שנרשמו בשעתו ע"י סב החתן הרה"ח הרב אברהם אלטר הלוי
שיי"ה בר בשנות נעוריו. הן מופיעות כאן לראשונה, ככתבן וכלשונן - מלבד שינויי
עריכה קלים ותרגום אי-אלו קטעים מאידיש לעברית.

ג. ניהוחות מביתו של ה'חוזר' - סיפורים ואפיזודות מרתקים מאת ה'חוזר' של הרבי
ר' יואל כהן אודות סב סביו של החתן, ר' מאיר בליזינסקי ע"ה, כפי שנאמרו בסעודות
ליל שבת בביתו של ה'חוזר' במספר הזדמנויות, בתוספת חידוש מרענן כפי שתחזינה
עיני הקורא באיזהו מקומן.

ד. ששה סדרי תורה - שרטוט קווי רשימו לשיטתו של רבינו בלימוד, ובפרט ובייחוד
כפי שבאה לידי ביטוי בט"ל כרכי הלקוטי-שיחות. הרשימה נכתבה על ידי החתן בשלהי
אלול תשע"ח ומובאת כאן לראשונה.

ה. תל-אביב של מעלה - פרק היסטורי לדמותם של חסידים שהרכיבו את ציורה החסידי של קהילת חב"ד בתל-אביב מתקופת השנים של בית הכנסת 'נחלת בנימין', תוך שיבוץ תמונות ואגרות קודש.

פרק זה הינו תדפיס מתוך הספר 'מסעות חיי' מאת סב הכלה, הרה"ח הרב שלום דובער בוטמן העתיד לראות אור בקרוב, ובו פרקים מרתקים של זיכרונות, סיפורים, מסמכים ותצלומים מאשר חווה ואשר ראה במחיצת הרבי ובמחיצת חסידים ואנשי מעשה.

ראוי לציין - ואין זה מן הסוד - כי דמויות החסידים המתוארות מעל דפי ה'תשורה' אינן מקשה אחת. לכל אחת הייחודיות שלה ודרכי נתיבותיה, איש אשר כברכתו בירך אותם, נהרא נהרא ופשטיה.

ודאי וודאי שגיליון זה יוסיף אומץ בחיזוק ההתקשרות לאילנא דחיי, הוד כ"ק רבינו נשיאנו, בקרב הקוראים והמעיינים שיחיו, ובפרט בבואנו מיום זכאי, יום הבהיר יו"ד שבט - שנת השבעים לנשיאות כ"ק אדמו"ר - אשר ודאי כי כל הפעולות יהיו באופן של עילוי והוספה.

מי ייתן כי משמחת חתונה זו נצעד לשמחת עולם, ו"מהרה ישמע בהרי יהודה ובחוצות ירושלים, קול ששון וקול שמחה; קול חתן וקול כלה" בגאולה האמיתית והשלימה.

אליהו יוחנן ולאה שיחיו בוטמן
חדרה

משה דובער הלוי ושרה שיחיו הבר
קרית מלאכי

טו"ב בשבט ה'תש"פ

אולם האירועים 'בית רבקה', כפר חב"ד ב', אה"ק.

מכתב מכ"ק רבינו נשיאנו להורי החתן שיחיו
לקראת נישואיהם בח' באדר-ראשון תשנ"ב

הבר- אורנשטיין-

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213
493-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליוכאוויטש

770 איסמערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

בי"ה, כא' שבט תשנ"ב
ברוקלין, נ. י.

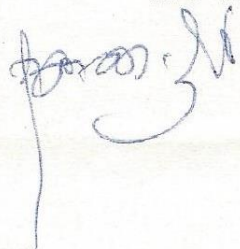
האברך הווי"ח אי"א נוי"נ וכו'
מוה' משה דובער שי' הלוי
וב"ג תי'

שלום וברכה

במענה על ההודעה מקביעות זמן חתונתם
ליום ח' אדי"ר הבע"ל,

הנני בזה להביע ברכתי ברכת מזל טוב מזל
טוב ושתהי' בשעה טובה ומוצלחת ויבנו בית
בישראל בנין עדי עד על יסודי התורה והמצוה
כפי שהם מוארים במאור שבתורה זוהי תורת
החסידות.

בברכת מזל טוב
מזל טוב

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 EASTERN PARKWAY
BROOKLYN, N. Y. 11213

M. D. Heber

770

מכתב מכ"ק רבינו נשיאנו להורי הכלה שיחיו
לקראת נישואיהם בכ"ח בכסלו תשנ"ב

בוטמן-איזנבך-ת"א

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213
493-9250

מוחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ.י.

בי"ה, יא' כסלו תשנ"ב
ברוקלין, נ.י.

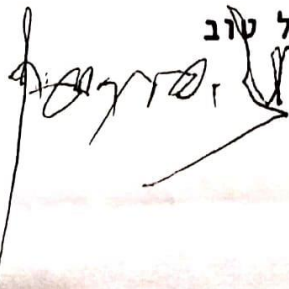
האברך הווי"ח אי"א נוי"נ וכו'
מוה' אלי' יוחנן שי'
וב"ג תי'

שלום וברכה!

במענה על ההודעה מקביעות זמן חתונתם
ליום כח' כסלו הבע"ל,

הנני בזה להביע ברכתי ברכת מזל טוב מזל
טוב ושחתי בשעה טובה ומוצלחת ויבנו בית
בישראל בנין עדי עד על יסודי התורה והמצוה
כפי שהם מוארים במאור שבתורה זוהי תורת
החסידות.

בברכת מזל טוב
מזל טוב

אגרות קודש

מאת כ"ק רבינו נשיאנו

בתוספת דברי רקע, הסבר ופיענוח

פרסום ראשון

מכתב מכ"ק רבינו נשיאנו לסב החתן, הרה"ח אברהם אלטר הלוי שיחי' הבר, מה' חשון תש"כ

במכתב ששלח אל הרבי, כתב הסבא - שהיה אז תלמיד ישיבת תומכי תמימים בלוד - כי תפיסתו המהירה את הלימוד אינה מאפשרת לו להגות בלימוד החסידות במתינות הראויה, ובקשתו לברכת כ"ק אדמו"ר בזה.

במכתב התשובה שקיבל הסבא מהרבי, לאחר הברכה עבור יום ההולדת, חותם הרבי את המכתב:

"במ"ש ע"ד המהירות בלימוד - יעוין ס' השיחות קיץ ה'ש"ת (ע' נט) הרמז בכתוב ואבדתם מהרה גו".

מובא שם כי אדמו"ר הזקן פגש בצעירותו את מי שלימים הפך לאחד מחסידיו בעלי המדרגה, ר' אליהו ראובן, ובאותה העת ראהו בבית המדרש כשהוא קורא מתוך הספר בחשק גדול ובמהירות רבה. ואף כי ניכר היה כי מבין הוא את הנלמד, לא מצא הדבר חן בעיני אדמו"ר הזקן, ושאלו מדוע הוא לומד במרוצה כ"כ. לשמע השאלה ענה ר' אליהו ראובן, כי מהיר הוא בטבעו, אך אדמו"ר הזקן לא קיבל את התשובה, וענה לו כי לכל יהודי יש נשמה ובכוחו לשנות את טבעו, ולכוונה לדרך הראויה.

וכה חתם אדמו"ר הזקן את דבריו: "וכתוב 'ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר ה' נותן לכם'. 'ארץ' - רצון, 'ארץ הטובה אשר ה' נותן לכם' - הרצון והחשק בלימוד תורה וכן הרצון והחשק בעבודת השי"ת. הרי כשה' נותן ארץ טובה, חשק ורצון בלימוד תורה, צריך להיות 'ואבדתם מהרה', יש לאבד את ה"מהרה", וצריכים ללמוד תורה בנעימה, לענג את הנשמה בנועם התורה", ואכן דברי אדמו"ר הזקן פעלו שינוי בטבעו של ר' אליהו ראובן והתעורר בו חוש המתינות.

*

כוונת הרבי, שהתשובה לשאלתו של הסבא טמונה ב"ס' השיחות קיץ ה'ש"ת", יכולה להתפרש בכמה פנים. אך כשהסבא הראה את המכתב למשפיע ר' שלמה חיים קסלמן ע"ה, היה הוא נחרץ שאין התשובה בגדר דרך בעבודה אלא ברכה ונתינת כוח מהרבי למתינות בלימוד.

הבר-לוד

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, ה' חשון חש"כ
ברוקלין

האברך אברהם אלטר שי' הלו

שלום וברכה!

במענה על הודעהו אודות יום הולדת

שלו,

בודאי ינהג במנהג אנ"ש בזמן האחרון
ביום ההולדת. ויה"ר מהשי"ח שתהי' שנה הצלחה אצלו
בלימוד התורה וקיום המצוות בהידור.

בברכה לתלמוד תורה ביראת שמים

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

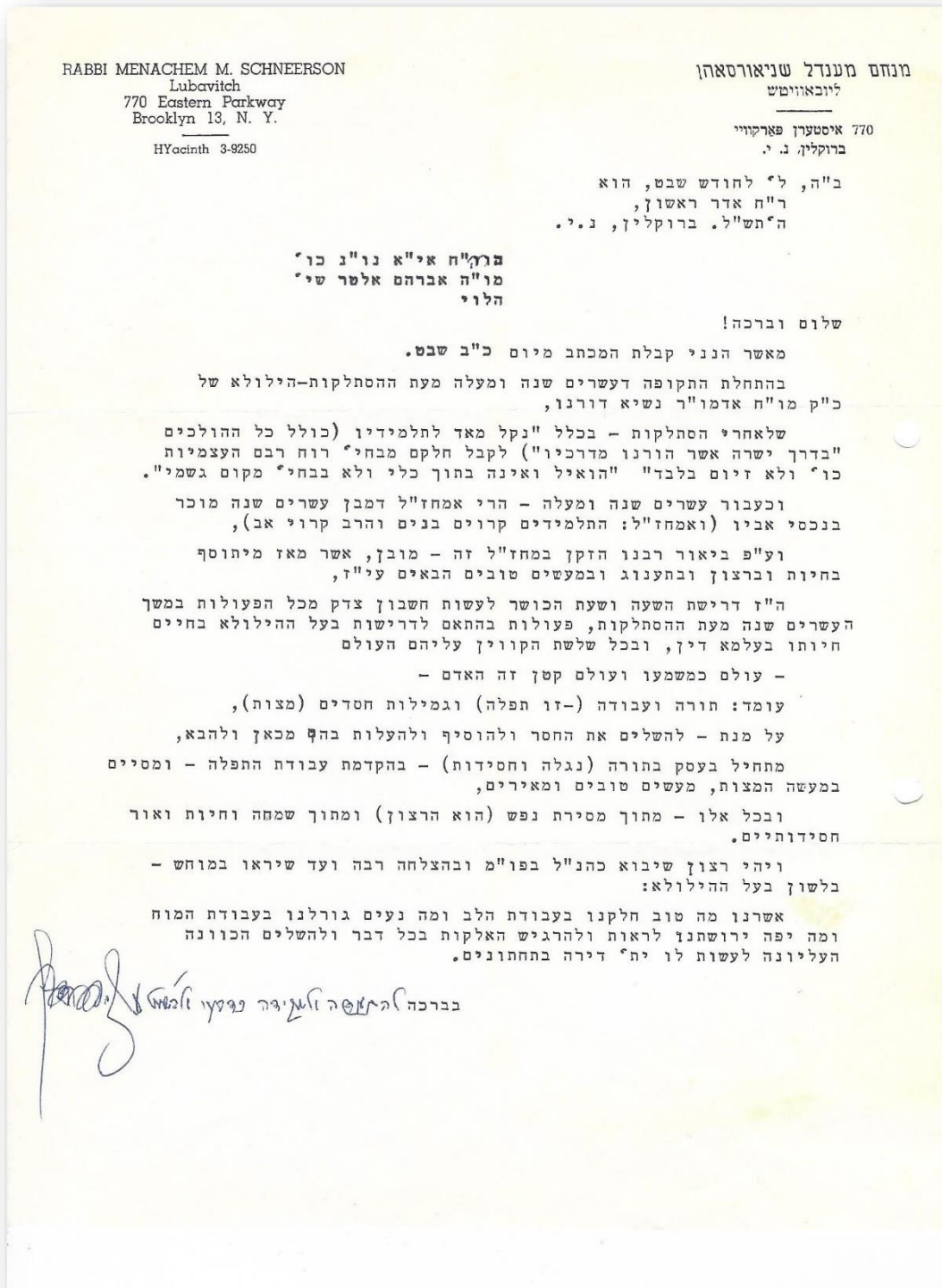
א.ק.ו.נ.
מוכיר

במש"כ ע"ד המהירות בלימוד - יעוין ס' השיחות
קיץ ה'ש"ח (ע' נט) הרמו בכתוב ואברחם מהרה גו'.

מכתב מכ"ק רבינו נשיאנו

לסב החתן, הרה"ח אברהם אלטר הלוי שיחי' הבר, מל' שבט תש"ל

המכתב נשלח אל הסבא בעת היותו ב'כולל' בנחלת הר חב"ד. הרבי הוסיף בכתב ידו
הק' "להתמדה ולשקידה כדבעי ולבשו"ט וולבשורות טובות"

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ.י.

ב"ה, ל' לחודש שבט, הוא
ר"ח אדר ראשון,
ה'תש"ל. ברוקלין, נ.י.

ברוך"ח אי"א נו"נ כו'
מו"ה אברהם אלטר שי'
הלוי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת המכתב מיום כ"ב שבט.

בהתחלת התקופה דעשרים שנה ומעלה מעת ההסתלקות-הילולא של
כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו,

שלאחרי הסתלקות - בכלל "נקל מאד לתלמידיו (כולל כל ההולכים
"בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו") לקבל חלקם מבחי' רוח רבם העצמיות
כו' ולא זיום בלבד" "הואיל ואינה בתוך כלי ולא בבחי' מקום גשמי".

וכעבור עשרים שנה ומעלה - הרי אמחז"ל דמבן עשרים שנה מוכר
בנכסי אביו (ואמחז"ל: התלמידים קרוים בנים והרב קרוי אב),

וע"פ ביאור רבנו הזקן במחז"ל זה - מובן, אשר מאז מיתוסף
בחיות וברצון ובהענוג ובמעשים טובים הבאים עי"ז,

ה"ז דרישת השעה ושעת הכושר לעשות חשבון צדק מכל הפעולות במשך
העשרים שנה מעת ההסתלקות, פעולות בהתאם לדרישות בעל ההילולא בחיים
חיותו בעלמא דין, ובכל שלשת הקווין עליהם העולם

- עולם כמשמעו ועולם קטן זה האדם -

עומד: חורה ועבודה (-זו תפלה) וגמילות חסדים (מצוה),

על מנת - להשלים את החסר ולהוסיף ולהעלות בהף מכאן ולהבא,

מחחיל בעסק בתורה (נגלה וחסידות) - בהקדמת עבודת התפלה - ומסיים
במעשה המצות, מעשים טובים ומאירים,

ובכל אלו - מתוך מסירת נפש (הוא הרצון) ומתוך שמחה וחיות ואור
חסידותיים.

ויהי רצון שיבוא כהנ"ל בפו"מ ובהצלחה רבה ועד שיראו במוחש -
בלשון בעל ההילולא:

אשרנו מה טוב חלקנו בעבודת הלב ומה נעים גורלנו בעבודת המוח
ומה יפה ירושתנו לראות ולהרגיש האלקות בכל דבר ולהשלים הכוונה
העליונה לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

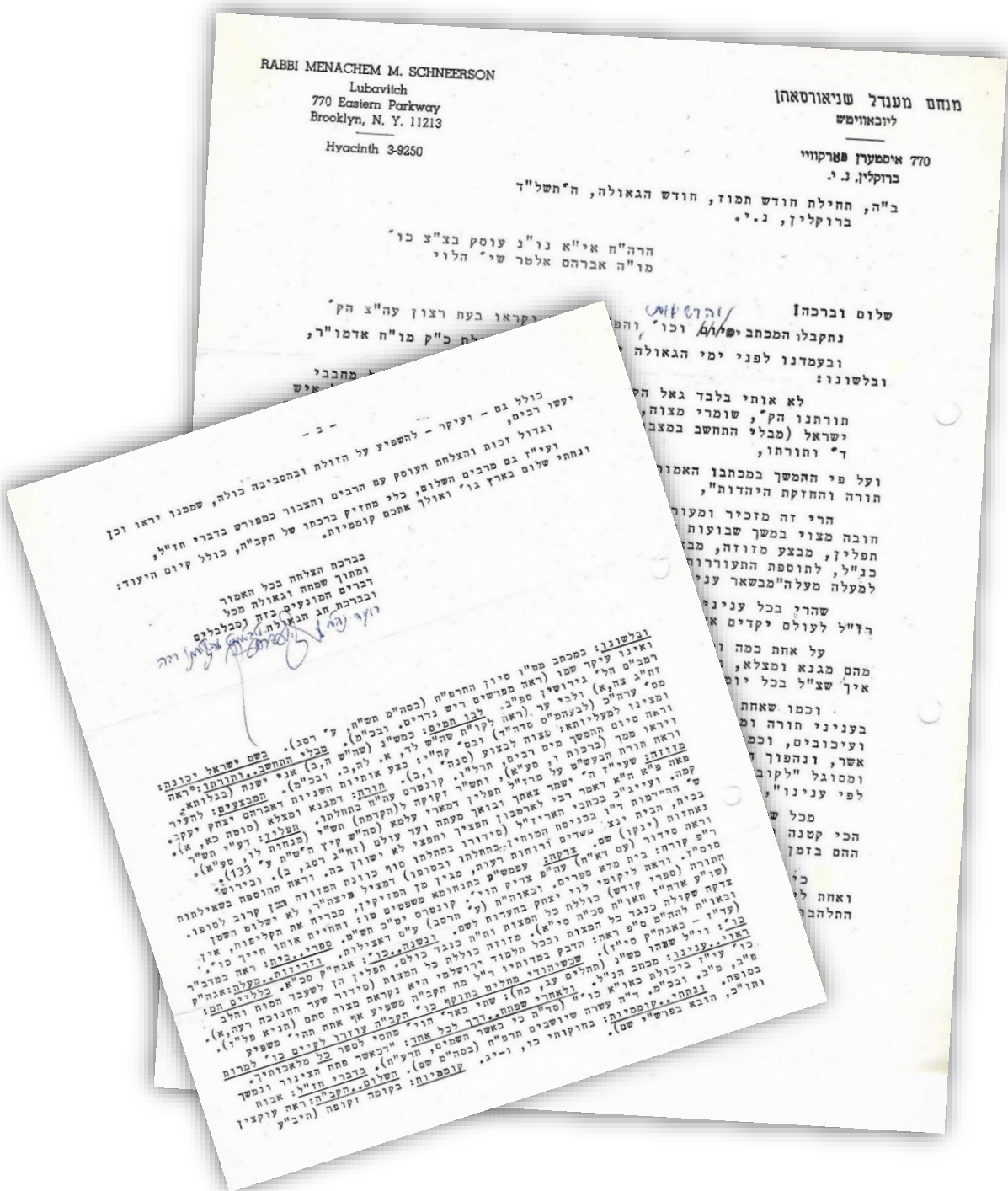
בברכה אה"ת"ה זא"ת"ה נעשו זא"ת"ה
[Handwritten signature]

מכתב מכ"ק רבינו נשיאנו

לסב החתן, הרה"ח אברהם אלטר הלוי שיחיו הבר, מחודש תמוז ה'תשל"ד

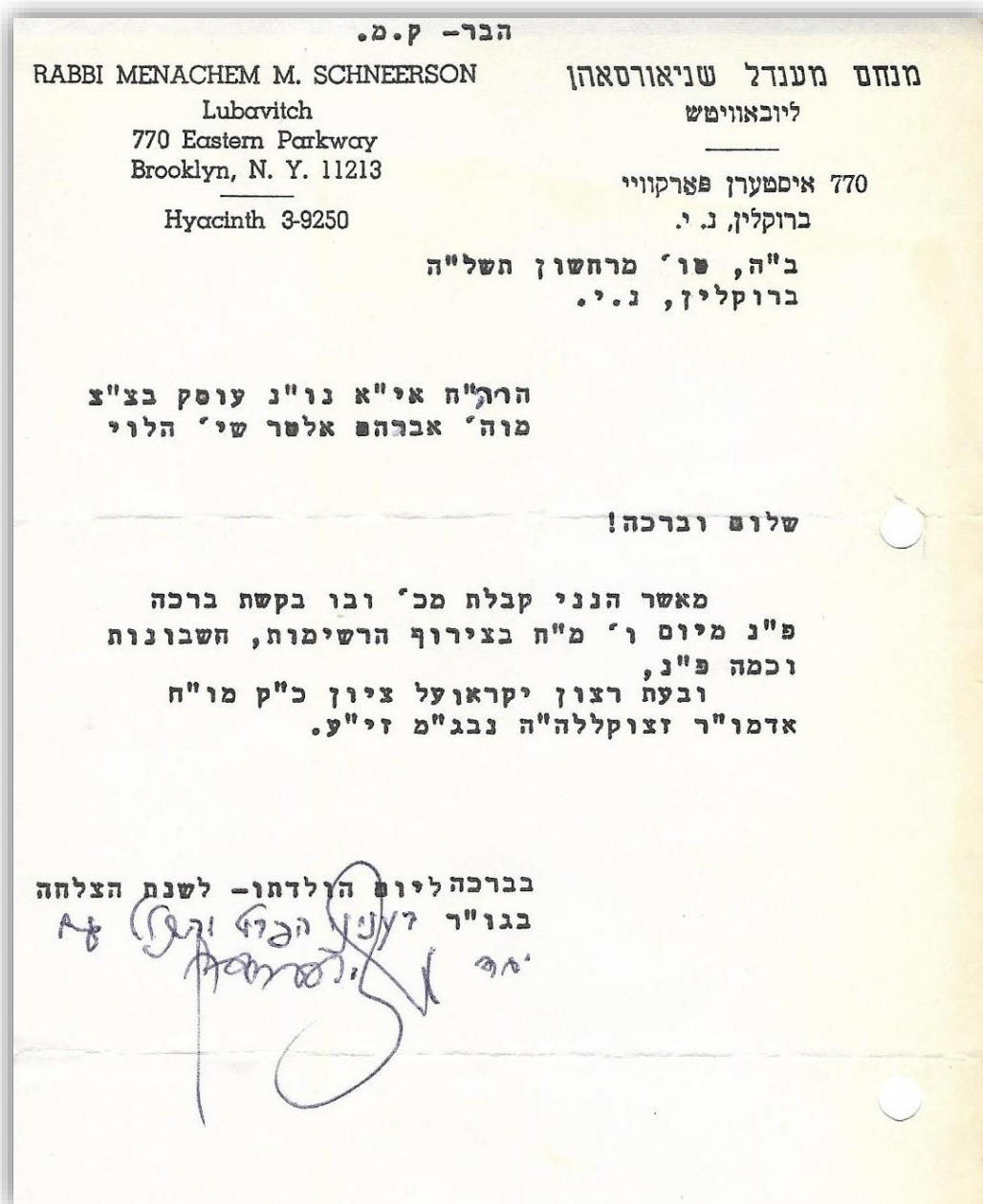
על המילים בתחילת המכתב "נתקבלו המכתבים" הוסיף הרבי בכתב ידו הק' "והרשימות", והכוונה לרשימות ה'דמי מעמד' שהסבא היה אחראי על איסופם ועל שליחתם אל הרבי.

בסופו של העמוד השני הוסיף הרבי בכתב ידו הק': "ולבשו"ט נולבשורות טובותו מהצלחתו רבה בועד נה"ח ננחלת הר חב"ד"

מכתב מכ"ק רבינו נשיאנו
 לסב החתן, הרה"ח אברהם אלטר הלוי שיחי' הבר,
 מט"ו מר-חשון ה'תשל"ה

על המילים בסיום המכתב "בברכה ליום הולדתו - לשנת הצלחה בגו"ר" הוסיף
 הרבי בכתב ידו הק': "בעניני הפרט והכלל גם יחד"

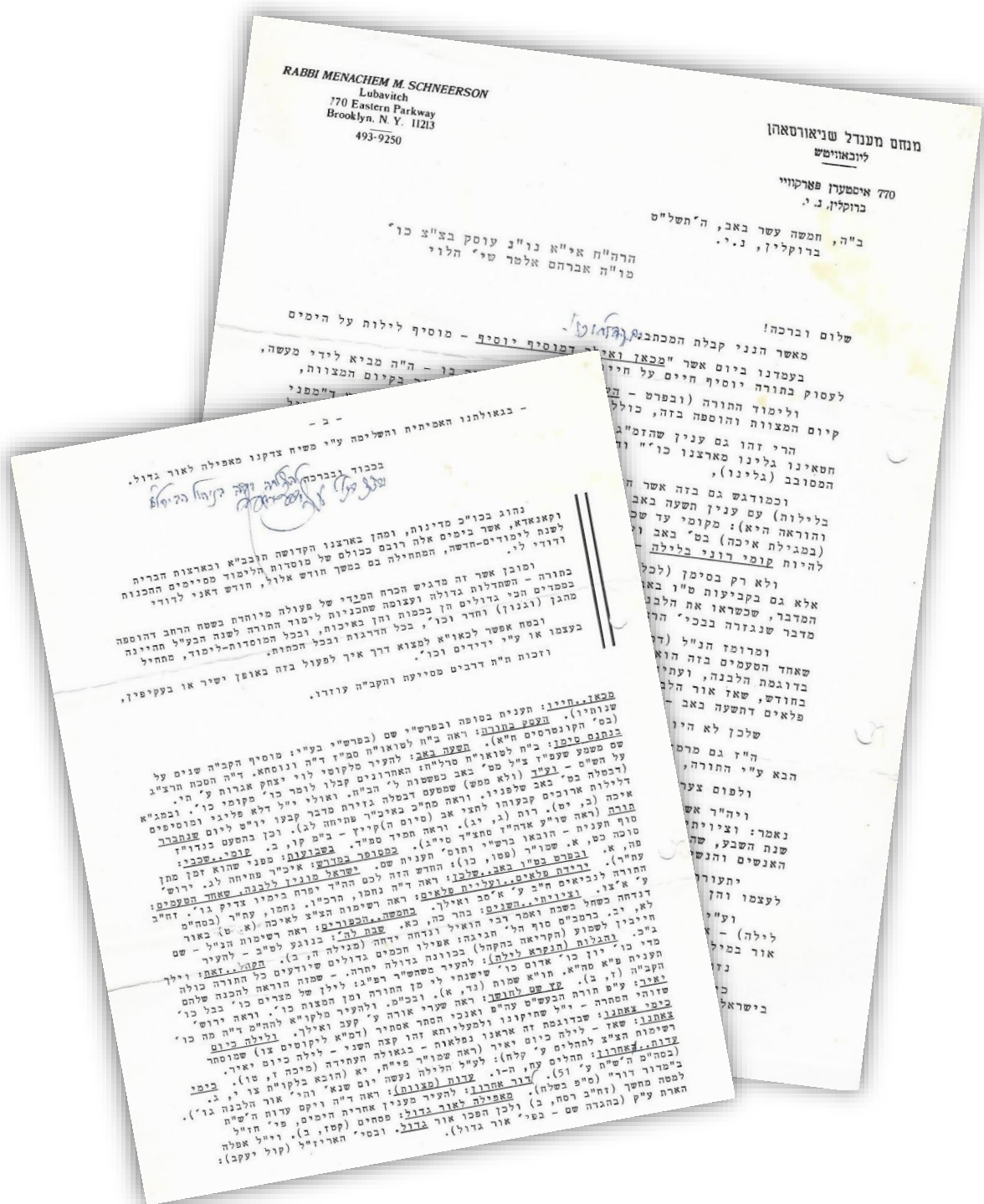

מכתב מכ"ק רבינו נשיאנו

לסב החתן, הרה"ח אברהם אלטר הלוי שיחיו הבר, מט"ו באב ה'תשל"ט

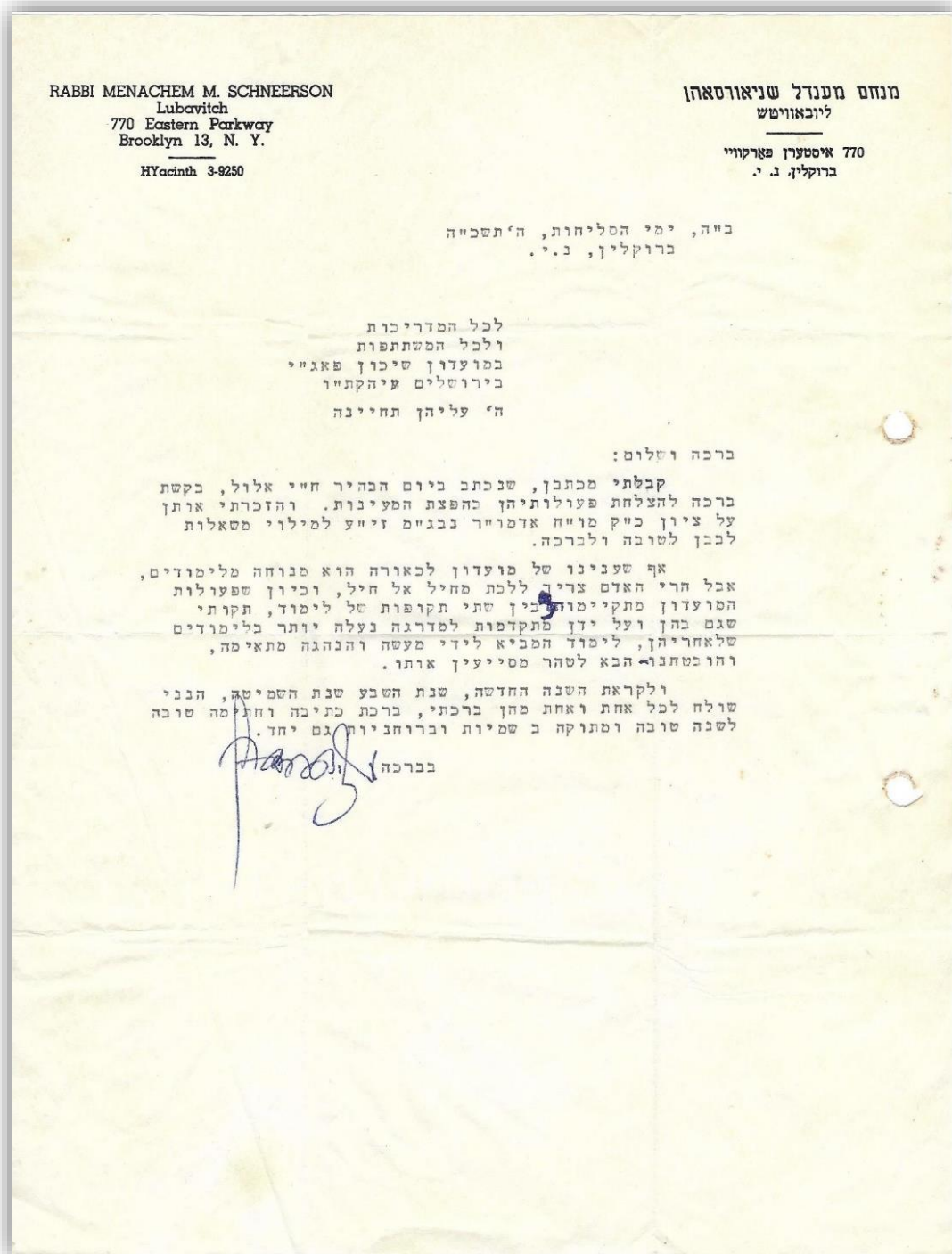
על המילים בתחילת המכתב "מאשר הנני קבלת) המכתב. הוסיף הרבי בכתב ידו הק' "והמכתב)יס, והדו"ח וכו",

בסופו של העמוד השני הוסיף הרבי בכתב ידו הק': "להצלחה רבה בניהול הביסל"ם והבית ספר למלאכה ובצ"צ נובצרכי ציבור) בכלל", וזאת, לכאורה, בעקבות התמנותו של סבא למנהל בית הספר למלאכה שנחלת הר חב"ד.

**מכתב מכ"ק רבינו נשיאנו
למדריכות - ובתוכן אם אבי החתן, מרת רחל לאה הבר - ולמשתתפות במועדון
חב"ד בשכונת פאג"י בירושלים, מימי הסליחות ה'תשכ"ה**

באותה תקופה התארגנה קבוצת 'בנות חב"ד' - בראשות גב' טובה גליצנשטיין מירושלים - שהיו מפעילות מועדוני נוער בירושלים. אחד מהם היה המועדון ב'שיכון פאג"י', ואל המדריכות והמשתתפות בו ממוען המכתב שלפנינו, בו מסביר הרבי את עניינו ומעלתו של מועדון.

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ.י.

ב"ה, ימי הסליחות, ה'תשכ"ה
ברוקלין, נ.י.

לכל המדריכות
ולכל המשתתפות
במועדון שיכון פאג"י
בירושלים ע"הקת"ו
ה' עליהן תחייבה

ברכה ושלום:

קבלתי מכתבך, שנכתב ביום הבהיר חיי אלול, בקשת
ברכה להצלחת פעולותיהן בהפצת המעיינות. והזכרתי אותן
על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר נבג"מ זי"ע למילוי משאלות
לכבן לטובה ולברכה.

אף שענינו של מועדון לכאורה הוא מנוחה מלימודים,
אבל הרי האדם צריך ללכת מחיל אל היל, וכיון שפעולות
המועדון מתקיימות בין שתי תקופות של לימוד, תקותי
שגם בהן ועל ידן מתקדמות למדרגה נעלה יותר בלימודים
שלאחריהן, לימוד המביא לידי מעשה והנהגה מתאימה,
והוכשתנו-הבא לטהר מסייעין אותו.

ולקראת השנה החדשה, שנת השבע שנת השמיטה, הנני
שולח לכל אחת ואחת מהן ברכתי, ברכת כתיבה וחתומה טובה
לשנה טובה ומתוקה ב שמיות וברוחניות גם יחד.

בברכה
[Handwritten Signature]

מכתב מכ"ק רבינו נשיאנו

לאם אבי החתן, מרת רחל לאה הבר, ולתלמידותיה, מי"א ניסן תשל"ב

באותם ימים לימדה הגב' הבר שתי שכבות גיל - ד' וה', ולקראת שנת השבעים להולדתו של הרבי בי"א בניסן תשל"ב, שלחה יחד עם התלמידות מכתב ברכה לרבי.

במכתב שלפנינו הוסיף הרבי בכתב ידו הק': "בברכת הצלחה בלימוד ובהנהגה (ובברכת החג)"

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, י"א ניסן ה'תשל"ב
ברוקלין, נ. י.

אל תלמידות בית ספר חב"ד
אשר בנחלת הר חב"ד בארצנו
הקדושה תבנה ותכונן במהרה
בימינו על ידי משיח צדקנו
כחוח ד-ה ה' עליהן תחיינה

ברכה ושלוש!
שלחם אבארימל

בנועם הנני לאשר קבלת מכתב הברכה.
לקראת חג המצות, זמן חירותנו, הבא עלינו ועל כל ישראל
לטובה, הנני בזה להביע ברכתי לחג כשר ושמו ולחירות אמתיה,
חירות מדאגות בגשם ומדאגות ברוח - מכל דבר המעכב עבודת ה'
בשמחה ובטוב לבב.

ולהמשיך מחירות ושמחה זו בימי כל השנה כולה.

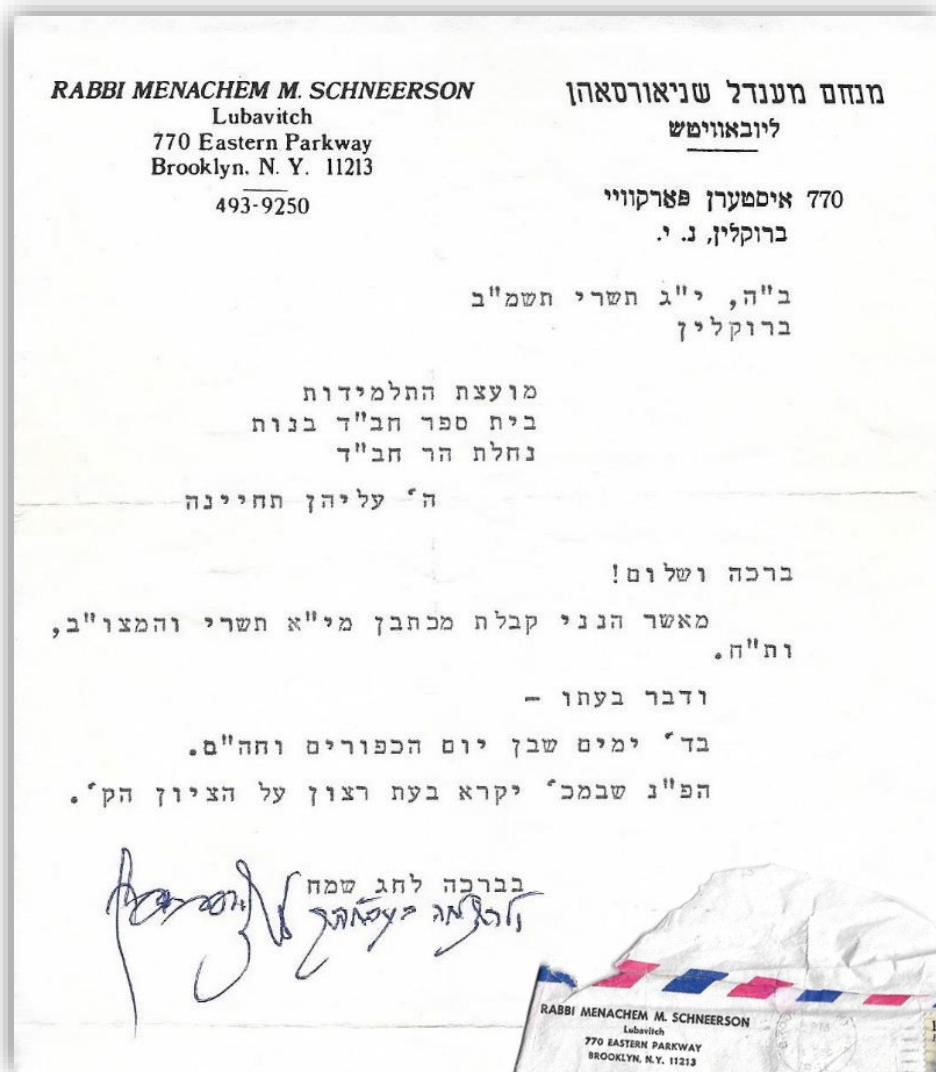
ובפרט שעבודה השט, כמצווה עלינו בתורתנו תורת חיים,
הרי היא בכל עניני האדם ובמשך כל היום וכל הלילה, וכמו
שנאמר בכל דרכיך דעהו.

דברי רבינו ר' אורי גורן
ובברכת החג

ח"ח על הברכות, וכבר מלתי אמורה בתוה"ק: ואברכה
(ה' מקור הברכות) מברכיך, בברכתו של הק' שתוספתו מרובה
על העיקר.

מכתב מכ"ק רבינו נשיאנו
לאם אבי החתן, מרת רחל לאה הבר ולמועצת התלמידות בבית ספר חב"ד
לבנות בנחלת הר חב"ד, קרית מלאכי, מי"ב תשרי תשמ"ב

באותם ימים הייתה הגב' הבר אחראית על מועצת התלמידות בבית הספר, אלה
שלחו מכתב אל הרבי יחד עם 4 עיתונים שיצאו לאור בבית הספר על ידי הגב' הבר.
במכתב שלפנינו הוסיף הרבי בכתב ידו הק': "בברכה לחג שמח) ולהצלחה
בעבוה"ק ובעבודת הקודש!"

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213
493-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, י"ג תשרי תשמ"ב
ברוקלין

מועצת התלמידות
בית ספר חב"ד בנות
נחלת הר חב"ד

ה' עליהן תחיינה

ברכה ושלום!

מאשר הנני קבלת מכתבך מי"א תשרי והמצו"ב,
ות"ה.

ודבר בעתו -

בד' ימים שבין יום הכפורים וחה"ם.

הפ"נ שבמכ" יקרא בעת רצון על הציון הק'.

בברכה לחג שמח
ורצונך יצאתיך
אוריאל

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 EASTERN PARKWAY
BROOKLYN, N.Y. 11213

VIA AIR MAIL

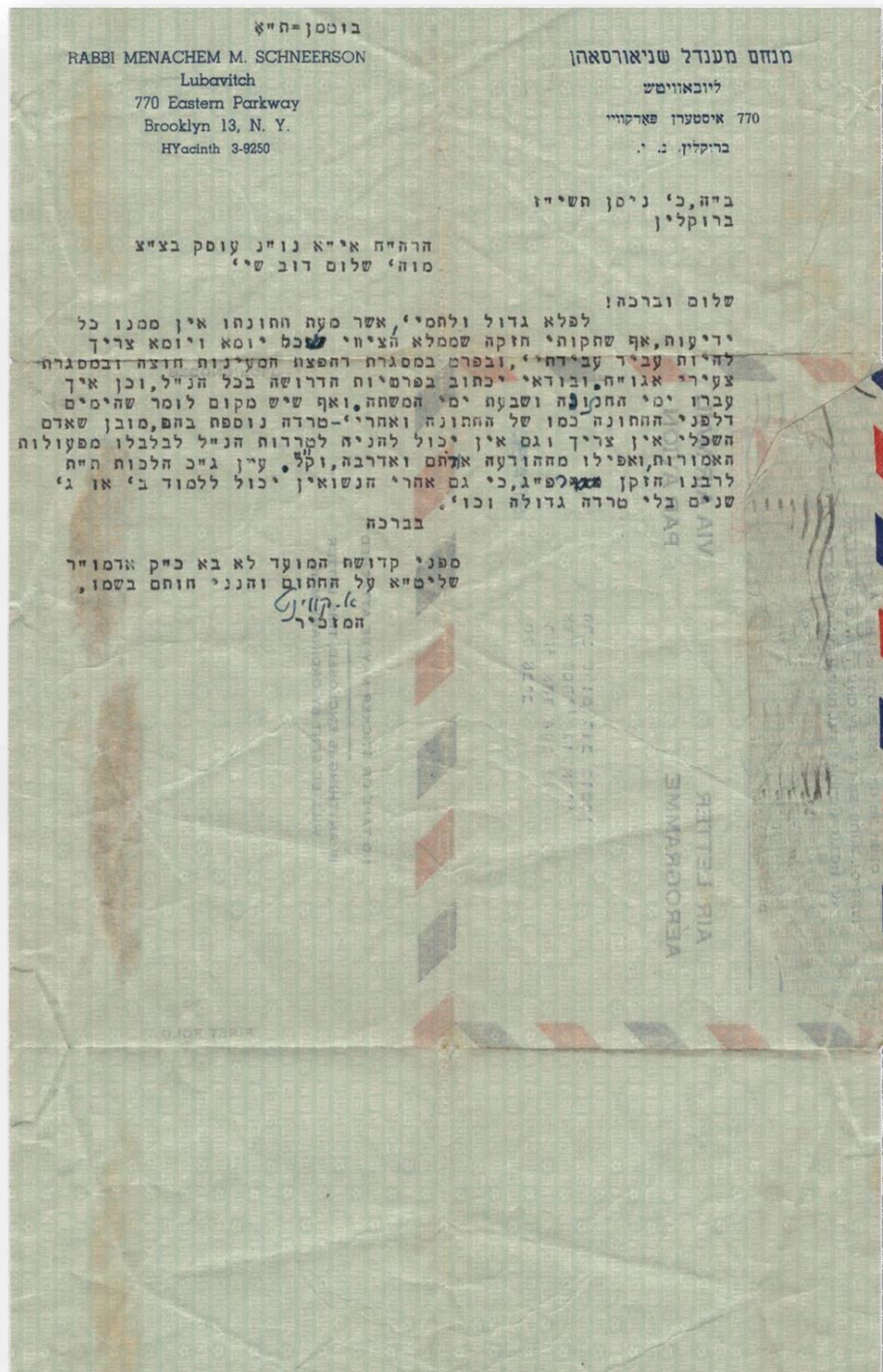
מועצת התלמידות
בית ספר חב"ד - בנות
ת.ד. 139
נחלת הר חב"ד
קרית חב"ד

U.S. AIR MAIL

מכתב מכ"ק רבינו נשיאנו
לסב הכלה, הרה"ח שלום דובער בוטמן, מכ' ניסן תשי"ז

במכתב שלפנינו, שנשלח אל הסבא כחודש ימים לאחר חתונתו, קורא לו הרבי לשגר רשמים "איך עברו ימי החתונה ושבעת ימי המשתה", ומעורר על הצורך של חסיד לפעול בהפצת המעיינות ולשלוח דו"חות אודותיהן גם בזמנים בהם יש טרדות היכולות להוות הפרעה, וזאת מפני "שאדם השכלי אין צריך וגם אין יכול להניח לטרדות הנ"ל לבלבלו..".

מכתב מכ"ק רבינו נשיאנו לאם אבי הכלה, מרת דבורה בוטמן, מג' אלול תשט"ז

במכתב שלפנינו, ל'מרת דבורה תחי"ל למשפחת גוראריה בתל-אביב, מעניק הרבי את הסכמתו וברכתו הק' לשידוך עם הרה"ח ר' שלום דובער בוטמן.

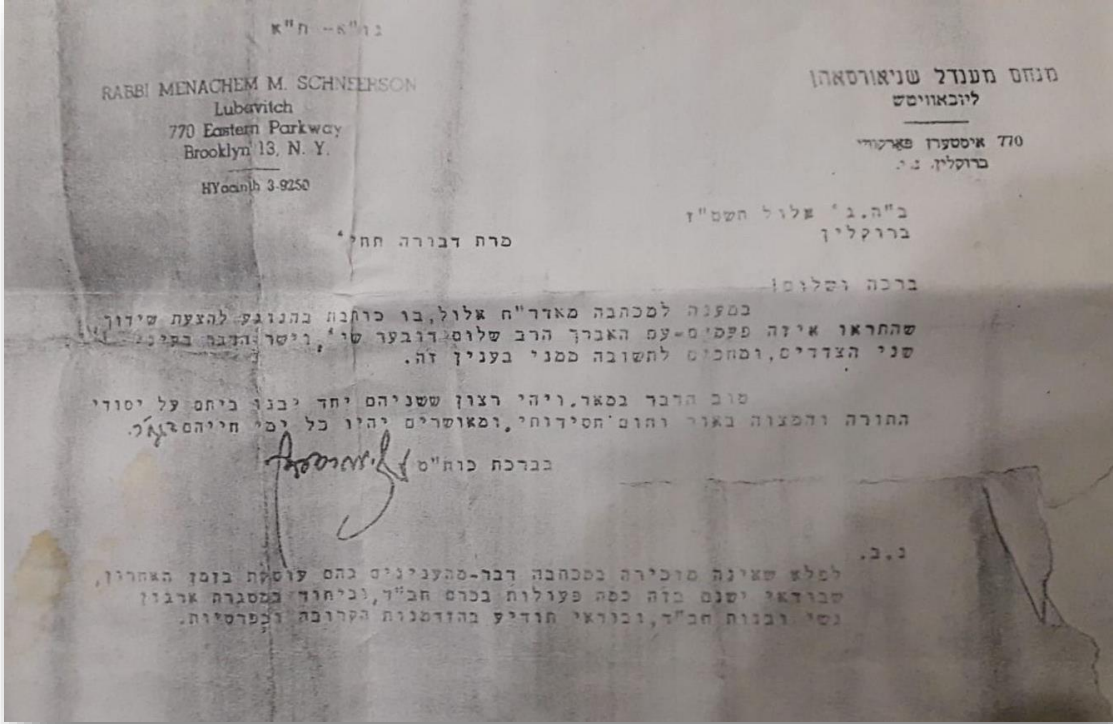
על המילים "טוב הדבר במאד, ויהי רצון ששניהם יחד יבנו ביתם על יסודי התורה והמצוה באור וחום חסידותי, ומאושרים יהיו כל ימי חייהם" הוסיף כ"ק אדמו"ר בכתב ידו הק' "בגו"ר ובגשמיות וברוחניות".

*

בשולי המכתב מעורר הרבי על פעילותה בכרם הנשים 'בזמן האחרון' ועל בקשה לדיווחים מפורטים מפעולותיה.

הוראה זו היא זו שהביאה אותה לעסוק במרץ בפעילות האירגון 'נשי ובנות חב"ד', לצד אם סב החתן מרת צפורה הבר ע"ה (נאשת הרה"ח ר' ישראל צבי הבר ע"ה).

משורות אלו שכתב לה הרבי, מעטות הכמות ורבות האיכות, פעלה הגב' בוטמן במשך שנים רבות. תחילה ב'נשי ובנות חב"ד' בתל אביב, לאחר מכן כיו"ר הארגון הארצי 'נשי ובנות חב"ד', במבצעי הרבי והוראותיו הק' ובייסוד סניפים של 'נשי ובנות חב"ד' ברחבי הארץ.

רשימת התזעדות

מאת המשפיע הרה"ח הר"ר שלמה חיים קסלמן ע"ה

שנת ה'תש"כ • תומכי תמימים ליובאוויטש • לוד

המשפיע ר' שלמה חיים קסלמן ע"ה בחתונתו של
יבלח"ט סב החתן ר' אברהם אלטר הלוי שיח' הבר

אברהם אלטר הלוי הבר

פורים תש"כ

א. במשך כל השנה ישנה העבודה של קריאת-שמע שעל-המיטה, 'מרירות', אבל זה עדיין הרגשת האדם את עצמו. הוא מרגיש שהוא לא בסדר. 'לגרמיה'. וישנה העבודה של 'טעמו וראו כי טוב הוי"', עבודת התפילה. וגם זה הרגשת עצמו, יש לו תענוג באלקות. אבל העבודה של פורים היא 'עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי'. לא להתעסק עם 'ארור המן', שלילת הרע שבאדם בעבודת ק"ש שעל המיטה, ולא עם 'ברוך מרדכי', עבודת התפילה, אלא 'עד דלא ידע', ביטול,

ומצד הביטול אין מקום למחשבה שממילא לא אהיה צדיק בזכות התפילה שלי, כי אין לאדם לחשוב עבור עצמו. ואם אומרים לך לעשות משהו, עליך לעשות זאת.

ב. לפני שנוסעים לרבי צריכה להיות הכנה. מעלת הנסיעה לרבי היא מצד ש'אינה דומה שמיעה לראייה', וידוע שישנם כמה פירושים בזה, אבל לשם כך צריכה להיות תחילה שמיעה. מי שלא אוחז בדרגת 'שמיעה', איך יגיע לדרגת ראייה?

ג. יש 'חושים' ויש 'כשרונות'. לאחד יש 'כשרונות', לשני יש 'חושים'. ואמר לאחד: לך יש גם חושים וגם כשרונות, ומדוע אינך מתפלל? הרי בשמים ילקו אותך יותר ממה שמלקים מישהו אחר שאינו מתפלל. אתה יכול לזכות את הרבים. אם יראו שאתה מתפלל, גם אחרים יתפללו. ולהיפך, חס ושלום.

והתחיל לבכות, ואמר: מה אתה חושב? למה אני בוכה? למעלה יש עוגמת-נפש מזה שאתה לא מתפלל. הרבי אמר: אם בחור עומד ומתפלל, הרביים למעלה מברכים אותו. ואם לאו, חס ושלום - יש להם עוגמת נפש מזה. מה אתה חושב, שאני בעל-מדריגה גבוהה כזו, שאני מרגיש שהרביים מצטערים למעלה ולכן אני בוכה? לא, אותי מינו להיות משפיע. וכשבחור מתפלל, אני אוהב אותו. ואם לאו, אני מצטער.

ד. לפני התפילה צריכים לחשוב אות ב'לקוטי תורה' או פרק תניא, כשעטורים בתפילין. הזמן של 'סדר חסידות' והתפילה צריכים להיות ברצף אחד, בלי הפסק בינתיים.

ה. לפני שנוסעים לרבי צריכה להיות הכנה, לעסוק בעבודת התפילה, ואז הקירוב אל הרבי הוא באופן אחר. ואז יש מה לשאול את הרבי, אבל מי שנוסע בלי להתכונן, אין לו מה לשאול את הרבי... איך לא מתביישים? צריכים להתכונן. ואז נכנסים ומניחים את הכל על השולחן, מגלים הכל לרבי ומבקשים שהרבי יוציא אותנו מהבוץ. מי שאינו מתכונן לנסיעה, שיתבייש להיכנס ל'יחידות'. אני אינני שייך לעניינים כאלה שאתם שייכים אליהם, ובכל זאת אני מתבייש לעמוד

לפני הרבי. איך ייתכן להיכנס אל הרבי ללא הרהור תשובה? תארו לעצמכם ש'דבר אחר' נכנס לתוך קודש-הקדשים!

מעלתו של הרבי אינה מתבטאת בזה שהוא יודע מה שהזולת חושב, היו אפילו חסידים שידעו מה הזולת חושב, וכפי הסיפור שהיה אצל הרבי הריי"צ בשנת תרפ"א, וכן הרה"צ רבי אייזיק מהומיל ידע למדוד את רוח-הקודש של אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי ואדמו"ר ה'צמח צדק'. אך מעלתו של הרבי היא הרבה למעלה מזה. וכדי להיכנס אל הרבי חייבים להתכונן. צריכים להתפלל.

| שבת ר"ח תמוז תש"כ.

א. רבי. רבי פירושו מי שאנו מקבלים ממנו השפעה. וכמו משה רבינו, שנקרא 'רבינו' מפני שאנו מקבלים ממנו. ומי שאינני מקבל ממנו, לא אקרא לו רבי.

פעם סיפרו לאדמו"ר הזקן על חסיד אחד שהתפלל בהתלהבות גדולה, והיה זה חסיד של הרה"ק רבי חייקל מאמדור. אמר אדמו"ר הזקן: ער דאוונט?! ר' חייקל אמדורער דאוונט! איך וויל ניט אזוי, איך וויל חסידים זאלן אליין דאווענען [=האם הוא מתפלל? ר' חייקל מאמדור מתפלל! אינני רוצה כן, אני רוצה שהחסידים בעצמם יתפללו]. כי ע"י שאותו חסיד היה מקושר לרבו, הרי כשהרבי מתפלל - ממילא מתפלל גם מי שמקושר אליו. ולא משנה אם החסיד הוא הלב של רבו, או היד של רבו, או אבר אחר.

איך יכול להיות שחסיד יתפלל בעצמו בהתלהבות? אצל חסידי פולין, זהו על ידי שהם מקבלים את זה מהרבי שלהם. וכשהרבי מתפלל, ממילא מתפלל גם החסיד. אבל איך יכולים חסידי חב"ד להתלהב מעצמם?

בשביל זה גילה הרבי את ה'השכלה' של החסידות, וכאשר לומדים חסידות ומתבוננים במה שלומדים, על ידי זה מתלהבים ובאים לאהבה ויראה.

ולכאורה, איך יכול אדם לאהוב אלקות? דבר גשמי - אני רואה אותו ולכן אוהב אותו. אבל איך תהיה אהבה לאלקות, דבר שאיני רואה אותו? אלא זה מפני שבכל יהודי יש נשמה, חלק אלוקה ממעל ממש, דבר שיש רק ליהודי ולא לגוי. והנשמה יכולה לאהוב אלקות.

וכמו שהרמב"ם כותב שכל חוש תופס בחושו. למשל: שכל יכול לתפוס השכלה, כמו חכמת התכונה וחכמת החשבון. כי בגלל שהחכמה היא דבר שכלי, לכן השכל תופס בה. וכן היהודי, בגלל שיש לו נשמה שהיא אלקות, אזי כשהוא לומד חסידות ומתבונן בזה, ממילא הנשמה אוהבת אלקות.

וכמו שאומרים ש'ואהבת את ה' אלקיך' בא על-ידי ההתבוננות של 'שמע ישראל' ש'הוי אלקינו הוי' אחד'.

וזהו שאמר אדמו"ר הזקן: אני רוצה שהחסידים יתפללו בעצמם.

ב. ישנם בחורים צעירים שמתחילים לדאוג על עתידם, כיצד יסתדרו בעניין פרנסה וחיי משפחה. אמנם אינם הולכים לעבוד, אך הם דואגים מה יהיה איתם בעתיד, האם יעסקו בדבר זה או בדבר זה.

הגמרא אומרת שמי שחושב על מחר, הרי הוא מקטני אמנה. האם המחר שייך לך? מאין אתה יודע אם תחיה מחר? ואם ה' רוצה שתחיה, הוא ייתן לך גם במה לחיות. מי שחושב שהחיים עצמם תלויים בקב"ה, אבל הפרנסה תלויה באדם - הרי זו כפירה ממש.

כשאתה בישיבה, אתה צריך לדעת שתפקידך הוא לשבת וללמוד. ואם אתה חושב כל היום על דאגות העתיד, הרי הדאגות מחלישות את גופך.

ובכלל, אין לך כל צורך לחשוב על העתיד. כשיגיע הזמן שבו תצטרך ללכת לעבוד, ידריכו אותך המבוגרים והגדולים ממך. הרבי יגיד לך מתי עליך להפסיק ללמוד בישיבה ולהתחיל לעסוק בענייני 'תכלית'. אבל בעצמך אל תעשה שום דבר. אדם עלול לשקוע באדמה, ולא להרגיש שהוא שוקע באדמה. כי כתוב 'על כל פשעים תכסה אהבה'.

ג. רבי. תלמידי ישיבות אחרות, אין להם את מי לשאול עצות. ראש-הישיבה יודע ללמוד יותר טוב מהבחור, אבל זה לא אומר שאפשר לקבל ממנו עצות בגשמיות, אבל מהרבי אפשר לקבל עצות בגשמיות.

זוהי מעלת החסידים על המתנגדים: למתנגדים אין את מי לשאול עצה. אם יציעו לבחור חמש הצעות של שידוכים, הרי גם אחרי שישתדך ימשיך לנקר במוחו הספק: שמא הצעה פלונית היתה טובה יותר? ... ואפילו אחרי החתונה יכול להמשיך לחשוב כך, וגם כשיהיה בגיל שבעים יחשוב: אולי ההצעה ההיא היתה טובה יותר.

אבל לחסידים שמקושרים לרבי, ושואלים את הרבי אפילו בענייני גשמיות כמו ניתוח או שידוך, סומכים על הרבי שהוא יודע מה שהוא אומר, וכששואלים אותו בעניין שידוך והוא אומר כך וכך, אין מה להרהר. עושים כמו שהרבי אומר. ווער ביסטו פאר א דעה זאגער? מען האט אזוי געהייסן טאן - אזוי טוט מען [=איזה 'מאן דאמר' אתה? כך הורו לך לעשות - וכך תעשה].

וכמו בעניין ניתוח, ששואלים את הרבי, ומה שהרבי עונה זה קדוש. אין הבדל באיזה עניין מדובר. מה שהרבי אומר, זהו דבר ה'.

ד. רבי. רבים שואלים מה השמחה אצלנו. מילא בדור הקודם היו חסידים בעלי מדרגה, אבל אנחנו?

האמת היא שזה לא נכון. בכל הדורות הרביים המשיכו המשכות לחסידים, וגם אנחנו מקבלים מהרבי. וכמו שהרבי הרי"צ אמר שהרביים הם כנגד הספירות, והרבי הרי"צ הוא ספירת היסוד, והרבי הוא ספירת המלכות. והרי אחרי זה אין משהו אחר.

כל אחד מהרביים נתן לנו משהו. וכמו שהרבי כותב עתה במכתביו 'מאתיים שנה להסתלקות הבעש"ט', זאת אומרת שגם אנחנו מקבלים משהו מהבעש"ט.

הרבי הריי"צ הוא יסוד, וכתוב שיסוד היא התקשרות המשפיע אל המקבל. והרבי הריי"צ הראה חיבה לכולם, מגדול ועד קטן. ובכלל, הוא היה רבי לכולם, לא רק לאנ"ש. כל הרביים היו הרביים של חסידיהם, שהיו 'משכילים' ו'עובדים', והרבי הריי"צ היה רבי של כולם. מי שהיה רואה אותו, היה מוכרח להתקשר אליו ולשאול אותו בכל דבר. בגלל שהיה נשיא בישראל זה פעל בהרגשתו של כל אחד.

ה. תומכי תמימים. ב'תומכי תמימים' יש סדר של ארבע שעות לימוד חסידות, והרבי נ"ע כותב בקונטרס 'עץ החיים' שמי שאינו לומד ארבע שעות חסידות ביום, הרי הוא גוזל מהשיבה. וכשאוכלים אוכל גזול, נהיים מגושמים עוד יותר מכפי שמתגשמים מאכילת סתם מאכל. וזהו ההסבר לכך שרואים בחורים שהם מגושמים יותר מכפי שהיו צריכים להיות כתוצאה מעצם אכילת המאכלים.

ו. רבי - גילוי אלקות. בשער היחוד והאמונה פרק ה' כתוב 'התגלות אלקות על ידי צדיקים ואותות ומופתים שבתורה'. אבל יש הבדל בין התגלות אלקות על ידי אותות ומופתים, שהיא בדרך למעלה מן הטבע לגמרי כמו קריעת ים סוף, להתגלות אלקות על ידי צדיקים שזה בדרך שהלמעלה מן הטבע מתלבש בטבע. וכמו בבית-המקדש שהיו עומדים צפופים ומשתחיים רווחים, שהיה מקום גשמי מוגבל שמספר מסוים של אנשים יכול להיכנס בו, ובתוכו היו באים שלוש פעמים בשנה מיליוני אנשים, וכולם היו תופסים מקום גשמי ועומדים צפופים, ויותר מזה - משתחיים רווחים. וגם התגלות אלקות על ידי צדיקים היא בדרך למעלה מן הטבע בטבע.

וגם מי שמקושר לרבי הוא חי למעלה מן הטבע. וכמו ר' איטשע דער מתמיד, שהיה חולה והיה מתפלל כל היום. כמעט שהתפלל שחרית מנחה וערבית ביחד, והיה אוכל חתיכת הערינג וטובל ב'משקה' ומעשן סיגריה, ומניח מעט את ראשו על ידו לנוח, ואחר כך היה נוטל את ידיו וקם לעבודת השם ביום החדש. וכך החזיק מעמד, ולא נחלש, ורק הנאצים ימ"ש הרגו אותו.

שבת פרשת חוקת תש"כ.

א. הרבי מכנה את י"ב תמוז בשם חג גאולת ישראל, גאולה כללית. והרי כתוב 'קרבה אל נפשי גאלה, למען אויבי פדני', ומשמע שהעיקר הוא גאולה פרטית שכל אחד מבקש עבור גאולת עצמו, וכמו שכתוב ב'שורש מצות התפילה' שעיקר עניין התפילה הוא בקשת צרכיו האישיים. מדוע שלא יבקש גם על עצמו? אלא הכוונה בזה ש"ב תמוז הוא יום גאולה כללית כי כל אחד ואחד מישראל זוכה בו לגאולה פרטית. אמנם עדיין יש שעבוד מלכויות על הגוף, אבל ב"ב תמוז בכל שנה נותנים כוח לגאולת הנפש של כל אחד.

אילו הרבי הריי"צ לא היה יוצא ממאסרו, מה היה היום? אפילו הרבי שליט"א לא היה נהיה רבי. כי על ידי שהרבי הריי"צ נגאל ממאסרו, לקח אותו איתו בתור חתנו וכך הרבי שליט"א יצא מרוסיה ואחר כך נהיה לרבי. אבל אם הרבי הריי"צ לא היה יוצא ממאסרו, ואם עד עכשיו משיח לא היה בא ח"ו - מה היה קורה עם כל הדור הזה? אולי אנחנו הזקנים עוד היינו נשארים ביהדותנו, אבל מה היה קורה עם הדור הצעיר? ומה היה קורה באמריקה? לא היתה ישיבת 'תומכי תמימים'

באמריקה, ולא בארץ ישראל, ואפילו ישיבות אחרות לא היו יכולות להתקיים. ועכשיו יש המשך של 'תומכי תמימים' גם באמריקה וגם בארץ ישראל. הרי זו גאולה כללית.

ב. התקשרות לרבי. בפרשת חוקת כתוב ברש"י 'משה זה ישראל, וישראל הם משה'. כשהרבי הרי"צ נגאל, כלל ישראל נגאל. הכל עניין אחד.

ועל-דרך 'בתר רישא גופא אזיל': וכמו שהמשנה למלך נכנס למלך, ולכאורה ישאלו: מילא הראש שלו נכנס, כי הוא ראש טוב יותר מהאחרים. אבל למה נכנסים גם הרגליים והגוף שלו, והרי יש אנשים אחרים שהרגליים שלהם משובחות יותר מהרגליים שלו? אלא שאי אפשר לנתק את הראש מהגוף. וכשהראש נכנס, ממילא נכנס עמו כל הגוף.

וכן הוא אצל רבי, שהוא הראש, וכל המקושרים אליו הם כל אברי הגוף. ואף שהחסידים מצד עצמם אינם ראויים כל כך לבוא אל המלך, אבל כשהרבי נכנס - ממילא גם הם נכנסים עמו. וכידוע שלמעלה, בעולם הבא, החסידים המקושרים אל הרבי - נמצאים ביחד עם הרבי. ולכאורה: איזו שייכות יש להם שם עם הרביים? הרביים הם נשמות כלליות, ואיזה עסק יש לחסידים בגן-עדן העליון? אלא שכאשר הרבי שהוא הראש נכנס לשם, ממילא נכנסים גם החסידים. ואף שישנם אחרים שהם נעלים יותר מהחסידים, אבל החסיד נכנס ממילא עם הרבי. ואפילו אם הוא נחשב לציפורן בלבד, אבל כשהרבי נכנס, נכנס גם החסיד. בתר רישא גופא אזיל.

ולכן ייתכן שחסיד יהיה בגן-עדן העליון, ואחר שהוא נעלה יותר ממנו, יהיה למטה ממנו. מי שמקושר לרבי, טוב לו בעלמא דין וטוב לו בעלמא דאתי. שהרי במשפט בבית-דין של מעלה, זכאי הנידון להשמיע את דעתו, והחסיד יכול לומר: אני רוצה שהרבי שלי יהיה נוכח פה בעת הדין. והרבי כבר ימצא לו זכות. והרבי הרש"ב אמר לחסידיו שיעשו כך.

ג. התקשרות תיתכן בשני אופנים - מלמעלה למטה, ומלמטה למעלה. מלמעלה למטה הוא עצם העניין שאתה זוכה להימצא ב'תומכי תמימים', ואחרים לא זכו לזה. שזהו על-דרך גורל, וכמו 'מה נעים גורלנו'. וגם אם אתה יודע להסביר טעם למה בחרת ב'תומכי תמימים', הרי גם מי שנמצא בישיבה אחרת יודע להסביר טעם למה הוא נמצא שם? אלא שזה שאתה נמצא ב'תומכי תמימים' הוא בגלל שמלמעלה בחרו בזה, בדרך גורל, ורק אחר כך מצאת לזה גם טעם.

וישנה התקשרות מלמטה למעלה. ובזה יש חילוקים, אחד מקושר יותר והשני מקושר פחות. זה תלוי בכל אחד לפי עבודתו. עצם זה שהוא לומד בתומכי תמימים, מוכיח שהוא שייך לזה. אבל אופן ההתקשרות תלוי בו. מי שהוא מזוכך יותר, מתקשר יותר. רבי הוא דבר רוחני, וכדי להרגיש את הרבי, צריך להיות איידעלער [=מזוכך יותר]. וכידוע הסיפור עם ר' שמואל גורארי' שהביא לרבי הרש"ב מהגניזה החרסונית לדעת מה אמיתי ואחר כך הביא לרבי הרי"צ ואמר על אותם דברים שהם אמיתיים, וכששאל את הרבי הרי"צ כיצד יודע ענה לו "אז מאיז איידעלער פילט מען" (כשיש עדינות - מרגישים). נמצא בסיפורים. ואיך מזדככים? על ידי תשובה.

ד. כשמקושרים לרבי, ממילא יש הרגשה בתפילה. כי על ידי התפילה מתקשרים לקב"ה, והרבי רוצה מה שהקב"ה רוצה. ולכן, כשמתקשרים לרבי, ממילא יש הרגש בתפילה.

מסופר שר' ישראל מרוז'ין ישב פעם עם מישהו וסיפר סיפורים מהבעש"ט, והשעה נהייתה מאוחרת מאוד. אמר לו האיש שישב איתו: כבר מאוחר, צריכים להתפלל. ענה ר' ישראל: מה יש? כתוב 'הללו את שם הוי', הללו עבדי הוי'. זה אותו דבר.

ומי שהוא איידל, יש לו הרגש ברבי. ומי שהוא גראב, אין לו הרגש ברבי. אין לו הרגש בתפילה ואין לו הרגש ברבי, כי הא בהא תליא. ההתקשרות לרבי היא עניין פנימי, זה לא עניין חיצוני שצועקים 'רבי, רבי' סתם כך.

ה. אהבה לרבי. האהבה לרבי היא גדולה מאוד, יותר מאהבת הורים לבניהם. היו לי אבא ואימא, היו לי אח ואחות, והאהבה שלי לרבי הרש"ב ולרבי הרי"צ היתה גדולה יותר מאהבתי לבני משפחתי. יצאתי מביתי כשהייתי בגיל 13 ועד גיל 22 לא חזרתי הביתה. גם לחתונתי לא נסעתי הביתה. את האהבה לרבי מקבלים אחרי שרואים אותו.

י"ב תמוז תש"כ

א. הרבי הוא הראש, והוא נותן חיות לכולם. כמו שהראש נותן חיות לכל האיברים, כך הרבי נותן חיות לכולם. כאשר הרבי הרי"צ נאסר, היתה חסרה החיות שהרבי נותן לכל אחד. המלמד הרגיש שחסרה לו חיות, האבא הרגיש שחסרה לו חיות בחינוך ילדיו, וכן כולם.

וכשהרבי נגאל, נגאלו הגוף והנפש שלו. זה שהגוף נגאל, הרי זה ברור. וזה שהנפש נגאלה, אף על פי שבהיותו במאסר, ביקר אצלו אביו בכל רבע שעה וכל העניינים הכי קשים בתורת החסידות התיישבו אצלו בהיותו שם, והרי היה לו טוב שם, וכאשר באו להגיד לו שיצא מהמאסר - הרי לא רצה לצאת, כי האבא היה אצלו שם, ואיזו גאולה היתה לנפשו?

אבל מכיוון שרבי הוא נשמה כללית, וממילא הוא צריך להשפיע לכולם, ובהיותו במאסר לא השפיע לאחרים - ממילא זה נחשב שהיה חסר לו.

וכאשר הרבי הרי"צ יצא מהמאסר, על ידי שגופו נגאל, נגאלו הנשמות שלנו. הגוף של הרבי הוא מזוכך הרבה יותר מהנשמות שלנו, באין ערוך. אפילו אם הנשמות שלנו יהיו בגילוי, אפילו אם תהיה לנו אהבה ויראה, הגוף של הרבי עדיין הרבה יותר מזוכך מהנשמות שלנו. לנשמה של הרבי אין לנו שייכות כלל וכלל, כי הנשמות שלנו הם בבחינת 'ביטול היש' ונשמתו של הרבי היא בבחינת 'ביטול במציאות'.

וזה שנראה לנו כאילו הגוף של הרבי הוא כמו הגוף שלנו, זה בגלל שאיננו רואים טוב. וכפי שמספרים שר' ישראל מקוז'ניץ אמר: אין לי גוף. אמר לו בנו: הרי יש לך יד. ענה ר' ישראל: אינך רואה טוב.

אבל האמת היא שהגוף של הרבי'ה הוא מזוכך הרבה יותר מהנשמות שלנו, אפילו כשהן בגילוי.

וכשהגוף של הרבי נגאל, נגאלו הנשמות שלנו. מה זאת אומרת גאולת הנשמות שלנו? כשנמצאים במאסר, ישנן הגבלות מה אפשר ומה אי אפשר לעשות. והנשמות שלנו הן במאסר. יש דבר שהיא לא יכולה, ויש דבר שאסור לה, ויש דבר שאינה רוצה. וכשהגוף של הרבי נגאל, שיכול לעשות מה שהוא רוצה, ממילא נגאלו הנשמות שלנו, שאין להם מניעות ועיכובים. כבר אין דבר שאני לא רוצה או לא יכול.

וכאשר ראו את פניו הק' של הרבי לאחר שנגאל ממאסרו, הרגישו שאנחנו השתחררנו ממאסר. כל אחד מהחסידים הרגיש זאת.

והימים האלה נזכרים ונעשים. את הגילוי של פסח, שנגלה עליהם ממה"מ הקב"ה וגאלם, איננו מרגישים. אבל את הגילוי של י"ב אנחנו צריכים להרגיש. בכל שנה ושנה נמשכים הגילויים האלה של גאולת הנפש. בכל שנה בי"ב תמוז ונתנים כוחות לגאולת הנפש.

ב. מסופר שרבי לוי יצחק מברדיצ'וב בא פעם לבית-הכנסת ואמר ברכות השחר, ולא בירך 'שלא עשני גוי'. אמר לו חסיד אחד: רבי, החסרתם ברכה. שאל רבי לוי יצחק: איזו ברכה? ענה החסיד: שלא עשני גוי. ענה לו רבי לוי יצחק: כשקמתי בבוקר ונזכרתי שאני יהודי, מיד בירכתי 'שלא עשני גוי'.

והוא הדין בנוגע לשמחתנו בי"ב תמוז: לכאורה, מה השמחה שלנו כשהרבי יצא? אילו היינו חסידים כמו חסידי אדמו"ר הזקן, שהיתה להם אהבה ויראה, היתה לנו סיבה לשמחה. אבל אנחנו לא גדולים בעבודה ולא גדולים בלימוד החסידות, ומדוע אנחנו שמחים? אלא שמחתנו היא על כך שהרבי נגאל ובזכות זה נשארנו יהודים שמניחים תפילין, מגדלים פיאות ואיננו שייכים לסטרא-אחרא (וכמבואר בתניא פרק ו' שכל הדיבורים וכל המחשבות אשר לא להוי' המה, הם סטרא אחרא).

וגם אותם יהודים שיש להם ספקות באמונה, הרי אלמלא הרבי נגאל ממאסרו ח"ו היו יוצאים כופרים גמורים, ורק בזכות גאולת הרבי יש להם רק ספיקות. ולכן גם הם צריכים לשמוח.

לאמתו של דבר, מי שיש לו ספקות באמונה אינו צריך לשמוח. ספקות באמונה זה תוצאה של ח"נ. וכמו שמספרים שבליובאוויטש היה נער שפעם קם בבוקר ורץ אל המשפיע ר' שמואל-גרונם ואמר לו שיש לו ספקות באמונה. ענה לו ר' גרונם: בטח קרה לך מקרה לילה, לך מיד למקווה. והבחור הלך למקווה וטבל, וכבר לא היו לו ספקות.

כי ע"י ח"נ, בין במזיד או אפילו בשוגג, הנשמה נכרתת משורשה. צריך ללכת כל יום למקווה, ואחר כך ללמוד חסידות. כי כשלומדים חסידות בטומאה, לפני שהולכים למקוה, החסידות לא תשפיע על הלומד.

מי שיש להם ספקות באמונה, צריכים ללכת למקוה כל יום, ללמוד חסידות כל יום, ולהתבונן בתניא פרק כ"ח בכל הזדמנות, בכל רגע פנוי, כשהולכים למטבח,

וכשחוזרים מהמטבח, ובאמצע האוכל. כשהולכים למקווה, וכשחוזרים מהמקווה. ואזי אני מבטיח להם בתוך שבוע לא יהיו להם ספקות. זה בדוק ומנוסה.

ג. וזוהי המעלה של חסידים על מתנגדים, שבזכות שהם מקושרים לרבי, אין אצלם ספקות. שהרי אצל רבי לא שייכים עניינים כאלה, כי אצלו אין צורך באמונה שהרי הוא רואה זאת ממש. וכמו שמסופר על אחד שבא לצ"צ ואמר שיש לו ספקות באמונה, ואמר לו הצ"צ: אני רואה אלקות, ואתה יכול להאמין לי. ראה בסיפורים.

ומי שמקושרים לרבי, גם להם אין ספקות באמונה. רק שאצל חסידי חג"ת זה פועל עליהם דוקא בתנאי שראו את הרבי, ובדרך של אמונה פשוטה, ואצל חסידי חב"ד זה פועל אפילו שלא ראו את הרבי ורק שלמדו את מאמרי החסידות שלו. כי הרבי הוא 'עצמי' ותורת החסידות היא 'התפשטות'. והרבי הוא למעלה מהחסידות שלו. אבל מתנגדים, שאין להם רבי, יש אצלם ספקות באמונה. לזה יותר, ולשני פחות.

ד. כשהרבי הרש"ב הסתלק, היה בנו הרבי הרי"צ מתפלל לפני התיבה ואמר קדיש. שאלו אותו למה הוא אומר קדיש. סתם אדם אומר קדיש כדי להציל את הנפטר מגיהנום, וכל קדיש מציל משעה וחצי של גיהנום. ובכתבי האריז"ל כתוב ששישה עשר קדישים מצילים מדינה של גיהנום למשך יום שלם. אבל הרבי הרש"ב בוודאי אינו נמצא בגיהנום. ובשביל מי אומרים קדיש? ענה להם הרבי הרי"צ: אם הקדיש מועיל להציל מהגיהנום, בוודאי שהוא מועיל להעלות עוד יותר גבוה בגן-עדן.

ואם ההתבוננות בתניא פרק כ"ח מועילה להציל מספקות באמונה, בוודאי שהיא מועילה למי שאין לו ספקות באמונה.

ה. יש כאלה שמרמים את עצמם, שכאשר יגיעו אל הרבי, הרבי יוציא מהם את טמטום הלב. זוהי אשליה גמורה, זה שקר גמור. בחור אחד שנסע לרבי כתב לכאן שבהגיעו אל הרבי, נהיה אדם אחר. . . מה שר' חנוך-הענדל אמר שכאשר הוא נכנס ל'יחידות' הסיר ממנו הרבי את טמטום הלב, זה לאחר שר' הענדל התכונן עשר שנים להיכנס ל'יחידות'. אבל להיכנס לרבי סתם כך בלי הכנה, אין דבר כזה. לפני שנוסעים לרבי, חייבים להתכונן, לחשוב חסידות. ואז כשבאים לרבי, בוודאי הרבי יעלה אותך הרבה יותר.

ו. בחסידות כתוב ש'מחשבה זרה' צריכה להיחשב כמו 'עבודה זרה'. המחשבה שהאדם חושב אודות עצמו, מפני שהוא רוצה לחשוב על עצמו, היא בגדר עבודה-זרה.

עבודה-זרה אצל מתנגדים פירושה להשתחוות לצלם, עבודה-זרה אצל חסידים פירושה שהאדם חושב אודות עצמו.

אדמו"ר הזקן אומר שיש נשמות שנמצאות 500 שנה בגן-עדן ואינן יודעות מה זה אלקות. כי לא למדו חסידות.

ידוע המעשה שפעם נסע החידושי הרי"ם אל רבי מענדעלע מקוצק, ובאמצע מת הסוס וקנה העגלון סוס חדש, כי רצה מאוד שיגיע לרבי מענדעלע. לאחר שמת העגלון, נתנו לו בגן-עדן עגלה טובה עם ארבעה סוסים טובים, וזה היה הגן-עדן שלו. ואצל המתנגדים, הגן-עדן הוא שנותנים להם חדר מלא ספרים, עם עט ונייר, כדי לכתוב חידושי-תורה. אצל חסיד, גן-עדן הוא לרצות אלקות, להרגיש מה זה אלקות, הוא לבדו ואין זולתו.

לא צריך להיות שקועים בבוץ, לחשוב שעולם הבא הוא אכילה ושתייה ותענוג גשמי.

ז. כתוב אז ירננו כל עצי יער. לעתיד לבוא העצים ישמחו. על מה הם ישמחו? כי עתה שורפים אותם בשביל סתם כך, ולעתיד לבוא ישרפו באמצעותם את חידושי התורה של אלה שלמדו תורה שלא לשמה.

ה. כתיב 'טעמו וראו כי טוב הוי'. באמת, איננו רואים את החיות האלוקית שמחיה כל דבר, אבל אילו ניתנה רשות לעין לראות, היינו יכולים לראות את החיות האלוקית שבנבראים, כמו שכתוב בשער הייחוד והאמונה פרק ג'. לעתיד לבוא זה יתגלה. ואדמו"ר מהר"ש אמר שזה שאומר בתניא 'אילו ניתנה רשות', שמשמע שזה בלתי אפשרי - זהו רק ללא עיסוק ב'עבודה'. אבל כאשר עוסקים ב'עבודה', יכולה העין לראות זאת בראייה חושית, וכמו שכתוב בתניא פרק כ"ט.

ניחוחות מביתו של ה'חוזר'

מידי שבת בשבתו מקיים ה'חוזר' הראשי של הרבי, ר' יואל כהן, סעודת ליל שבת עם תלמידי התמימים שיחיו, ובה משמיע מדברותיו - משיחותיו הקדושות של הרבי, מדברי ימי החסידות ומדרכי החסידים ואורחות חייהם.

מצורפים כאן שלושה אפיזודות מרתקות מאלה שסיפר ר' יואל באותם זמנים בשנים עברו - אודות סב סביו של החתן מצד אביו, ר' מאיר בליז'נסקי ע"ה (סבו מצד אימו של יבלחט"א הרה"ח אברהם אלטר הלוי שיחי הבר). האפיזודות נכתבו בשעתו ע"י החתן והובאו כאן בשינויים קטנים בתוספת חידוש מרענן: כל אפיזודה 'מתובלת' במילות רקע ולאחריו פתגם חסידי מקורי מדברי רבותינו נשיאנו המשמש כהרחבה לרעיון המובע, כל זה כמובן בדרך אפשר.

ולהעיר, כי מחמת שרשימות הסיפורים הועלו בשעתו על גבי הכתב לאחר צאת השבת, יתכן שאינם מדויקים די הצורך, זאת ועוד שכבר מקובלנו כי "דברים שבעל פה אי אתה רשאי לכותבם" ועל כן הרעיונות המובאים כאן עברו עיבוד קל שיהיו בבחינת "דבר נאה ומתקבל".

יש לציין, כי רעיונות, סיפורים ופנינים שהשמיע ר' יואל במהלך השנים קובצו בספר 'בדרכי החסידים' (הוצאת יחד) ובליקוטי בתר ליקוטי.

ניחוחות מביתו של ה'חוזר'

הכינוי - ופשרו

פעם אחת פגש החסיד ר' פול'ע כהן ע"ה באברך שאינו נמנה עם קהל החסידים, אך היה יוצא ונכנס בבית כנסת חב"ד ברמת גן, ור' פול'ע הכירו. וכשדרש לשלמו, הגיב האברך בקרירות מה ובכעס. וכששאלו ר' פול'ע לפשר הדבר, ענה האברך, אשר מאן דהו מקהל החסידים דיבר אליו בצורה שהתפרשה בעיניו כלא מכובדת, בדחקו בו שייטיב דרכו להיות מראשי מבקשי השם, שיהיה לראש ולא לזנב...

ר' פול'ע ניסה להרגיעו שסה"כ היה זה אדם אחד, ושלא יקפיד כ"כ, אך האברך השיבו שהעלבון הגדול הוא שהיו שם כמה מעדת החסידים שהם בגדר מי שיש בידו למחות ולא מיחה.

כשמע זאת ר' פול'ע, אמר לאברך שיסיר כעס ועצב מליבו, וכי בשבת הקרובה ידאג שהאברך שדיבר אליו בצורה שהתפרשה בעיניו כלא מכובדת יתנצל ברבים לעיני כל. כאן כמובן האברך התרצה...

ר' יואל, שהיה אז ילד, היה נוהג להשתובב בחוץ עם חבריו, אך כשהתפשטה השמועה על שהולך להתרחש בבית הכנסת - החליטו הוא וחבריו כי השבת גם הם ישתתפו במעמד.

כמובן, שהמבוגרים הזהירו אותם שבשום פנים ואופן לא יצחקו או יחייכו אלא יכבדו את המעמד, להשיב עטרה לבעליה ולהנחיל כבוד לתלמידי החכמים.

בהגיע הזמן המיוחל, נעמד ר' מאיר לנגד עיניו המשתאות של האברך ולעיני כל הנוכחים, וטען שאין צורך בהתנצלות, היות שלא התכוונו שהוא עצמו אינו בסדר, שמהותו אינה בבחינת ראשי מבקשי השם, אלא שהברירה היא בידו - האם להיות מראשי המבקשים או להסתפק בפחות מכך...

(לי אביא שבתורה (תורת הנגלה) נקראת מים, ואל מים הולכים. פנימיות התורה)

אל תירא

התוועדות חסידית גוונים רבים לה. כמו להבה בעלת כמה אנפין, תפקידה ללבות ולחזק בקרב כל אחד מהנוכחים את הנהגתו בחסידות, בקניין מידות טובות וביראת שמים. אך הצלחת פעולתה על נפש האדם תלויה בראש ובראשונה בכוונתו ובנכונותו של החסיד להסיר מעצמו הרגלים שאינם ראויים מבלי לפחד לאבד אותם.

"גליא שבתורה (תורת הנגלה) נקראת מים, ואל מים הולכים. פנימיות התורה

נקראת אש, ומאש מפחדים. לפיכך על המשפיע ללכת אל המקבל ולומר לו:

אין לך לפחד, כי ה' אלוֹקֵיךְ אֵשׁ אוֹכְלָהּ הוּא"

(היום יום, ט"ז מנחם אב)

ניגון ברחובה של עיר

בליל שביעי של פסח, באחת השנים, לימדו ניגון חסידי בבית כנסת חב"ד ברמת גן, ור' מאיר נדבק בניגון.

באחד מימי השבוע, כאשר היה רכוב על החמור בדרכו לחלוקת לחם, פגש את ר' יואל, וביקש ממנו להזכירו כמה תנועות מהניגון שנשכחו ממנו. ר' יואל הזכיר, ר' מאיר התלהב והשניים פצחו בריקוד חסידי באמצע הרחוב בהתלהבותם כי רבה. כשסיימו, נשאו עיניהם סביב והבחינו כי החמור התרחק בינתיים...

(לי סעיף פסח, ה'תש"ו)

התרוממות

כה לשון האמרה המפורסמת משמו של ר' הלל מפאריטש: "מי שיש לו חוש בנגינה - יש לו חוש טוב בחסידות". אמרה זו מביא הרבי הרי"צ (סה"ש תרצ"ז ע' 221), ובעת מצוא הסביר ר' יואל כוונת הדברים, כי חוש הנגינה הוא היכולת להתעלות למקום אחר, נעלה יותר. וזהו גם עניינה של החסידות - הפותחת שער לשביל הנפשי באמצעותו יוכל האדם לצאת מהגבלותיו שלו. להתרומם שפח מעל הקרקע.

יש אדם שנמצא ב'מצרים', במצר וגבול כל חייו. היום הוא כאתמול, והמחר כהיום. ולא עוד, אלא שהשאפה לשינוי נראית לו כשיגעון.
כמה מאירים דברי אדמו"ר הזקן. בלשון רז"ל "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", הוסיף: "ובכל יום ויום"
(ליקוטי שיחות יב/166)

'מעלתו' של הרבי

בשנים שקודם הנשיאות, בעת שהותו של כ"ק אדמו"ר בריגא שבלטביה, קיים הרבי התוועדות במוצאי יום כיפור עם התמימים ואנ"ש, התוועדות שנמשכה שעות ארוכות. בין הדברים דיבר הרבי בהרחבה אודות הרבי הרי"צ, באומרו שחסידים תמיד מחפשים עניינים ומעלות רוחניים אך האמת היא שצריך לדעת שהרבי הוא פשוט גאון. בגשמיות. וכשאומרים גאון - מתכוונים לגאונות שאינה בערכנו כלל.

את הסיפור הזה שמעתי מר' מאיר פעמים רבות, מספר ר' יואל. אך כבר בצעירותי, כשמעתי זאת מר' מאיר לראשונה, לא הבנתי פשר דבר, בשביל מה עלינו לדעת זאת ומהי המעלה הגדולה בכך ביחס למעלותיו הרוחניות והטמירות וכו' של הרבי?

לאמיתו של דבר נראה, כי גם במעשה בראשית מוצאים אנו תמיהה דומה, וכשנבין מעשה בראשית - יתורצו הקושיות ויתיישרו ההדורים.

דוד המלך כותב בספר תהלים "הללו את ה' מן-הארץ תנינים וכל תאומות, אש וברד, שלג וקיטור, רוח סערה עושה דברו" וגו', ונוסח זה נאמר על ידינו כל יום ב'פסוקי דזמרה', בתפילת שחרית. אך יש לשאול: וכי מה נוגע לנו הליל הברד או הרוח את ה'?

שתי תשובות בדבר, ב'השכלה' וב'עבודה':

ב'עבודה' - האדם הוא גשמי והבנותיו ודעותיו הם בעניינים ומושגים השייכים לעולמו, ולכן ההתבוננות שלו צריכה להיות בעניינים אלה, בהם הנפש הבהמית יכולה להשיג ולהרגיש, בשפת החסידות בענייני ה'ממלא כל עלמין'.

ב'השכלה' - דבר מושלם פירושו שהוא נכון ונצחי בכל מקום וזמן ובכל דבר, ולכן נצחיותו של הקב"ה מתבטאת בזה ששלימותו היא גם בנבראים נחותים, וגם אצלם ניכרת מעלתו וחשיבותו.

וככל הדברים האלה ניתן אולי לומר לגבי ה'גאונות' של הרבי הקודם עליה שמע ר' מאיר מהרבי:

ב'עבודה' - חסיד היודע על גדלותו של הרבי בדרגות רוחניות ובעניינים טמירים וכו' עלול ליצור לעצמו חילוק רשויות - בנוגע לעניינים רוחניים - הרבי מבין טוב יותר, אך בנוגע לעניינים גשמיים וארציים הוא מבין טוב יותר.. לשם כך חשובה מאוד הידיעה וההכרה שהרבי הוא גאון. שהוא יודע ומבין היטב מה קורה גם בעולמנו הגשמי ובעניינים הארציים וכל רז לא אניס ליה.

ב'השכלה' - הרבי הוא שלימותא דכולא ומתוך כך יש בו כל המעלות, גם בעניינים הגשמיים.

(סוף דברי ר' מאיר פורת פנחס, ה'תש"ח)

דבי

ההכרה במעלותיו ה'גשמיות' של הרבי היא בבחינת סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. אין בה, בדרגה השייכת לענייני ארץ כדי להעיד על דרגתו השמירה של הרבי. אך מסייעת היא לאדם בעבודתו את ה', וכשבאה לאחר הידיעה וההכרה בקיומם של דרגות גבוהות יותר, אלה שבבחינת שמיים, תוביל היא בסוף להסקה עמוקה כי אלו ואלו אינם הרבי עצמו. הרבי - למעלה מהן.

סח הגאון החסיד רבי הלל מפאריטש:

בינוני הוא גבול. צדיק הוא בלי גבול.

רבי - הוא בלי גבול בגבול

(רשימות רבי יוחנן גורדון)

ששה סדרי תורה

דרכי ומהלכי לימוד
בשיטת נ"ק אדמו"ר זי"ע

שיטת סדרי תורה

דרכי ומהלכי לימוד
בשיטת כ"ק אדמו"ר זי"ע

מה עשו תלמידי חכמים בכל הדורות כאשר שיחרה לפתחם
שאלה בלימוד? - במה מתייחדת דרכו של רבינו ועד כמה היא
חדשנית בנוף התורני? - מאמר מקיף בעקבות דרך הלימוד
של כ"ק אדמו"ר זי"ע - ששה סדרי תורה*

אקדמות מילין

מהו לימוד ומהי הדרך בו? דומה שזו אחת מן השאלות הקשות והבלתי פתורות שהעסיקה את חכמי ישראל לדורותיהם. ובעצם, אפשר לומר, מעסיקה במידה כזו או אחרת כל תלמיד חכם הפוסע בשבילי התורה.

ברבות השנים התגלו והתפתחו שיטות לימוד שונות, ולא ראי זה כראי זה: יש שבחרו בדרך הפלפול ויש שצעדו לאור ההיגיון. יש שבחרו בלימוד סדיר ועקבי ויש שהעדיפו לימוד מקומי ומתמשך.

אך ברור כי אם נשים בצד את כל אותם דרכים ונעמיק להבין מהו המכנה המשותף ביניהם, התשובה תהיה - הצד השווה שבהן: ללמוד ולהבין את תורת ה', ועל כן באופן כזה או אחר, לדברי הכול, הבנת העניין נעוצה בראש ובראשונה במקום בו הוא כתוב, בבחינת 'ממנה היה מתחיל ובה היה מסיים'. החקירות והדרישות, הפלפולים וההבנות נעים כולם סביב הנושא הנידון ומכאן גם שמוכרחים להיות קשורים בו בחבלי עבותות ההיגיון.

בסופו של דבר חייב להיות קשר של קיימא בין הנושא הנידון ובין האופן בו הוא מוסבר ומבואר - ולא משנה מהי רמת הקריבה והקשר ביניהם - בין אם מדובר על טעם המחויב מההבנה הפשוטה או המעמיקה של הנידון ובין אם מדובר על טעם הלקוח ממקום אחר.

* לע"נ הת' שמואל ע"ה ב"ר יבלחט"א אליהו שדמי, נלב"ע כ"ב תמוז ה'תשע"ח.

כך למדו ולומדים יהודים בכל הדורות, אך בדורנו התגלתה שיטה חדשה, אפשר אף לומר חדשנית. את אותותיה אנו רואים בתורתו הגדולה של רבינו נשיאנו, והשפעתה העמוקה מחלחלת ומעצבת במידה רבה את סדרת ה'ליקוטי-שיחות'.

מסתבר שלכל אמרה או אמירה של חז"ל, לכל שיטה או דרך יש כתובת, ולא רק במובן הפשוט של הדברים. כי הדברים לא באים בשם אומרם סתם כך ח"ו, ואם מישוהו אמר את שאמר - צריך להבין היטב מה גרם לו לומר זאת, ואת זאת ניתן יהיה להבין ע"י ידיעה מקיפה וכוללת, לעומק ולרוחב, של הקורות אותו במהלך ימי חייו - מאורעות שהתרחשו בסביבתו הכללית והפרטית, הציבורית והאישית, תפקידו ומעמדו ועוד.

כללו של דבר: דבריו הנשקפים לנגד עינינו אינם כי אם השתקפות של רבדים רבים ורבגוניים בחייו ובאישיותו שהקנו לו כלים ייחודיים בדרכו ובניסיונו האישי לשפוט את המציאות, ואל תדון את דבריו - עד שתגיע למקומו.

כאמור, קשת רחבה של נושאים בנגלה ובנסתר המתבארים בדרך זו מהווה אבן דרך בתורתו של רבינו ומאפיינת במידה רבה את סדרת ה'ליקוטי-שיחות'. במסגרת זו נעשה ניסיון להנגיש 'ששה סדרי תורה' - ששה שיטות ודרכים מרכזיים בדרך הלימוד - כאשר שלושת הדרכים הראשונות ידועות ומורגלות בעולם התורה ואילו שלושת הדרכים הבאות אחריהן ואופן השימוש בהן מאפיין במידה רבה את דרכו בקודש של רבינו נשיאנו.

תורה אחת, ששה דרכי לימוד

ככלל, ניתן לומר כי ששה דרכי הלימוד שיוצגו כאן יבואו לענות על השאלה הבאה: מה עושים כשעולה שאלה בלימוד והיכן על הלומד או ה'פוסק' למצוא את תשובתו?

א. טעמו ונימוקו עימו

הדרך הראשונה והמסתברת ביותר - למצוא טעם ונימוק באותו מקום בו התעוררה השאלה - הן בתוכן הכתוב והן בסברות וטעמי היגיון.

ניתן להביא לכך דוגמה מאשה המגיעה לרב ובפיה שאלה על כשרות העוף שברשותה. לצורך הפסיקה ההלכתית הרב יעיין בהלכות אלו כפי שמובאות ב'שולחן ערוך' ובספרי הפוסקים ועל פיהם יכריע את הכף - לאסור או להתיר.

יתכן שהרב לא ימצא באותן המקומות התייחסות מפורשת למקרה המסוים עליו שואלת האישה. ובכל זאת, לאחר עיון והעמקה באותן המקומות יוכל בכוח תורתו לדמות מילתא למילתא ואולי אף להיעזר בספרות הענפה של הראשונים והאחרונים שעל אתר - בהם מובאים מקרים דומים לזה של האישה או לחלופין - מופיעות חקירות והגדרות מדויקות שיקלעו אל השערה של המקרה המסוים בו עוסקת ההלכה ב'שולחן ערוך' ומכאן תקצר הדרך לעבר פסק הדין.

¹ יצויין שעצם הרעיון של חיבור וקישור בין מחלוקות ודינים שונים בדרך ה"לשיטתיה" איננו דבר חדש, ומצינו בדורות האחרונים גדולי ישראל שעסקו בזה. אולם ההבדל בינה לדרך המובאת כאן בפנים שונה במהותה: בעוד שבדרך ה"לשיטתיה" מושם דגש על קישור בין כל תחומי התורה וההלכה, הרי שבדרך המתבארת כאן מושם דגש על קישור בין כל תחומי החיים, או בסגנון אחר: הקישור שם הוא רוחבי ומתפרס על פני מקומות שונים, אך זהים בהיותם שייכים לאותו תחום - לימוד תורה, בעוד שהקישור כאן נעשה באופן עמוק יותר, ומתפרס על פני תחומים רבים בחיים.

ג. ארוכה פארן פידה

לעיתים יש להרחיק ולמצוא את הביאור במקום אחר - הן בכתוב והן בסברות הלקוחות מנושאים אחרים.

ניתן להשתמש בעיקרון הדוגמה הקודמת - לצורך פסיקת הדין על כשרות העוף שברשות האישה - על הרב לעיין במקומות המיועדים לכך, אולם במקרים בהם לא נמצאה התייחסות מפורשת או עקיפה במקומות המיועדים לכך - יהיה על הרב להביא לחמו ממרחק ולחפש את התשובה במקומות אחרים בספרי ההלכה - שמא בהם תימצא התייחסות לשאלתו, או שמא ניתן יהיה להשליך מסברות המובאות שם לטובת פתרון השאלה הנוכחית בנוגע לכשרות העוף שברשות האישה.

ג. לשיטתייהו אזלי

הבנת שיטתם של תנאים ואמוראים ע"י העמקה ולימוד יסוד דרכם בלימוד העובר כחוט השני בכל דבריהם.

ניתן להשתמש בדוגמה הקודמת כמשל להמחשת דרך זו - והיה והרב התייגע לחפש את התשובה ופסק הדין בנוגע לכשרותו של העוף שברשות האישה - ולו יצויר שלאחר חיפוש ממושך במגוון ספרי העיון וההלכה ואולי אף לאחר התייעצות עם רבנים נוספים - התקבלה המסקנה כי לא נמצא תקדים למקרה הייחודי הזה - על הרב יהיה להכריע על פי כללי ההלכה במקרים כגון אלו, כלומר, על פי אמות מידה הלכתיות שנקבעו באופן כללי כך שיוכלו להתאים למקרים פרטיים בהם לא עסקה ההלכה באופן ישיר.

למעשה, תמצית דרך הלימוד 'לשיטתייהו אזלי' מסתכמת בעניין זה - קו מחשבה אחד כללי ממנו מסתעפים מחלוקות ודינים רבים?²

*

המכנה המשותף לשלושת הדרכים הללו הוא בהיותן שייכות לתחום הלימוד - כאשר עולה שאלה בלימוד מסתבר שגם התשובה תישאר בתחום הלימוד, בין אם מדובר על לימוד מקומי (טעמו ונימוקו עימו), לימוד הכתוב או מובנו מעניין אחר (ארוכה מארץ מידה) או הבנת יסוד כללי בלימוד המשליך על הבנת עניין פרטי (לשיטתייהו אזלי).

לעומת זאת ניצבות שלושת הדרכים הבאות השונות בתכלית מהראשונות - בהיות שאינן שייכות לתחום הלימוד והקישור ביניהן נעשה על ידי 'עירוב תחומין' בו חוברים להם יחד חיי האדם על רובדיהם השונים עם דברי תורתו:

ד. הוא היה אומר

דרכם ושיטתם בעבודת ה' של תנאים ואמוראים מהוה אבן יסוד בדרך הלימוד השיטתית שלהם, כך שמחלוקת או אמרה בתחום הלימוד מיוסדת על שיטה ודרך בעבודת ה'.

ניתן להביא לכך דוגמה מ'מבצע אהבת ישראל' עליו הכריז הרבי (ח"י אלול תשל"ו). אם נשאל אדם מן השורה מה לדעתו מאפיין חסיד חב"ד, יתכן ש'אהבת ישראל' תהיה התשובה הראשונה עליה הוא יצביע, ובצדק.

² יצוין שהשימוש בדרך זו אינו משתווה לשימוש בשתי הדרכים הראשונות - היותר מקובלות בקרב חוגי לומדי התורה.

ריבוי דברי תורה במאמרים, שיחות, מענות קודש ומכתבים, הנחיל הרבי לחסידיו פעם אחר פעם ניתן לראות את רוח ה'אהבת ישראל' הנושבת מהם. כך דרכו בעבודת ה' של רבינו מקבלת ביטוי תורני.

זוהי משמעותה של דרך הלימוד המקופלת במילים 'הוא היה אומר' - אמרות והתבטאויות במגוון תחומי התורה ומחלוקות ודינים רבי עומק הפזורים בה - שואבים השראה ומהווים המשך של דרך ייחודית בעבודת ה' לאורה צעד התנא או האמורא אליו מיוחסת האימרה או הדין.

ה. עד שתגיע למקומו

מאורעות מרכזיים שהתרחשו בחייהם של תנאים או אמוראים מהווים גורם רב השפעה על דרכם ושיטתם בעבודת ה' ועל אופן לימוד התורה שלהם ואף עשויים לשפוך אור על הבנת דרכם בעניינים אלו.³

ניתן להביא לכך משל ממצב היהדות ברוסיה הקומוניסטית בהובלתם של חסידים חב"ד - הלחץ הגדול שיצרו השלטונות והירידה למחתרת שבאה בעקבותיו הולידו דור של מסירות נפש על עבודת ה' ונתנו את אותותיהם על אופן לימוד התורה מתוך דוחק.

כך גם בדרך זו, דין או משפט פרטי המוגבל לנושא ותחום מסוים בתורה מתברר לפתע כתלוי בגורמים נוספים והם אלה שהביאוהו הנה.

1. יסוד ושורש התורה

תורתם של תנאים או אמוראים תלויה ביסוד ושורש תורתם בעולמות העליונים ולעיתים אף רמוזה בשמותיהם.

ניתן להביא לכך משל ממנהג החסידים לשאול את רבם על כל דבר, קטן כגדול. בבסיס הרעיון עומדת התקשרות איתנה לרבי, ורווחת הידיעה הברורה כי לעולם לא ידע האדם מה נכון עבורו ומה לא, גם כאשר בדרכי הטבע ניתן להצביע על כיוון מסוים, וכשלא יודעים - שואלים את מי שיודע.

דוגמה לדרך זו אנו רואים ב'הקדמת המלקט' לספר התניא: "מצאנו ראינו מחלוקת תנאים ואמוראים מן הקצה אל הקצה ממש... ונשמות ששרשן ממדת חסד, הנהגתן גם כן להטות כלפי חסד להקל כו' כנודע וכו'".

כך לעיתים הבנת דברים בעולמנו תיוותר מוגבלת ובלתי ניתנת להבנה, ולצורך הבנתם יש להביט על הדברים כפי שהם בשורשם.

קומה שלימה של ביאור

כדי להבין את החידוש והבשורה שנושאות איתן שלושת הדרכים האחרונות, צריך להבין שעל אף השינויים הרבים והתמורות הגדולות שהתחוללו באופני הלימוד במרוצת הדורות - הרי שדבר אחד לא השתנה - הלימוד נשאר שייך לתחום הלימוד בקשר בל יינתק. ההבדלים היו סביב השאלה באיזו דרך בדיוק יהיה הלימוד ואיזה אופי

³ ליתר ביאור: לימוד הנהגות בתורה והלכה באופן של 'מעשה רב' הינו דבר מקובל ומפורסם, אך בעוד שבדרך כלל הלימוד יתייחס לפרטי התורה וההלכה הנמצאים באותו מעשה, הרי שכאן הלימוד יתייחס למעשה עצמו וממנו יפקו המסקנות בתורה והלכה.

הוא יישא. אך שהבנת עניין בלימוד תעבור לתחומים נוספים כמו מהי תכלית כוונת הבריאה (הוא היה אומר) או מיקום גשמי ורוחני (עד שתגיע למקומו) - זהו חידוש בקנה מידה אחר.

גם אם יהיה ניתן למצוא זעיר פה זעיר שם ביאורים בסגנון זה, הרי שברובם של המקרים לא מדובר על צורת לימוד שיטתית, ואפילו היכן שהדברים לובשים צורת לימוד שיטתית, וכפי שרואים זאת בעיקר בדרך לימוד התורה ע"ד הסוד (יסוד ושורש התורה) ⁴ - עיקר החידוש בעניין זה בתורתו של רבינו הוא לא רק בעצם קיומם של שלושת הדרכים האחרונות אלא גם ובעיקר איך שכל הדרכים הללו עולות בקנה אחד⁵:

פעמים רבות יהיה ניתן לראות שלאחר ההבנה הנגזרת מהביאור המקומי (טעמו ונימוקו עימו) ולאחר ההבנה הנגזרת ממקום אחר (ארוכה מארץ מידה) ולאחר ההבנה הנגזרת מנקודה ושיטה כללית (לשיטתייהו אזלי) ממשיך הרבי בביאוריו להעפיל ולמצוא הסבר וביאור גם בשלושת הדרכים הבאות, כך שהבנת עניין אחד בלימוד תואר בששה רבדים אלו שיעניקו לו קומה שלימה של הבנה והסברה באופן שאין לו אח ורע.

הנה דוגמה אחת מיני רבות העוסקת בדברי רש"י בפרשת ראה (לקו"ש חי"ד) - ובה נראה כיצד מיושמים ששת הדרכים הללו הלכה למעשה:

נאמר בפסוק⁶ "רק חזק בלתי אכול הדם, כי הדם הוא הנפש גו"⁷ ובטעם אזהרה זו נדרש רש"י לשני פירושים - הראשון הוא פירושו של רבי יהודה המסיק מאזהרה זו שבני ישראל היו "שטופין בדם" ועל כן הוצרכו לאזהרה מיוחדת, והשני הוא פירושו של רבי שמעון בן עזאי, לדעתו מדובר בחיזוק כללי לקיום המצוות המופיע דווקא בהקשר איסור דם מפני שהיא מצווה קלה וממנה נלמד בקל וחומר לשאר מצוות.

א. טעמו ונימוקו עימו

מדברים אלו אותם כותב רש"י ניתן להסיק שהקושיה אותה רש"י בא ליישב היא מדוע נוקט הכתוב "רק חזק" - מכך משמע שישנו צורך לחיזוק ואזהרה מיוחדת.

אולם פירוש זה מותיר בעקבותיו כמה קושיות נוספות, ומהם: הצורך בהבאת שני פירושים, מחלוקת במציאות האם ישראל היו "שטופין בדם", חוסר התאמה עם פירוש רש"י במקומות אחרים והבאת שמותם של בעלי המימרה כנגד דרכו של רש"י להשמיטם בדרך כלל.

ב. ארוכה מארץ מידה

תוכנו של פירוש רש"י לקוח מדברי ה'ספרי' ועל כן הבנתו תלויה במידה רבה בהבנת דברי הספרי⁷.

⁴ כדרכו בקודש של אביו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, הרה"ג המקובל האלוקי ר' לוי'ק - המתאפיינת באופן שיטתי בהבנת עניינים על פי שורשם העליון - ראה בספריו 'לקוטי לוי יצחק', 'תורת לוי יצחק' ועוד.

⁵ ניתן לומר בסגנון אחר ובעומק יותר, שהיכן שמצינו אישים ושיטות שהלכו בשלושת דרכי הלימוד האחרונות - הרי שבמהלך זה הם ויתרו על הבנת העניין לאשורו (אם מחמת שלדעתם לא ניתן היה להבינו בדרכים הרגילות או שלדעתם הדרכים הללו נכונות בלימוד התורה) שהרי הדרכים הללו כשלעצמם מנותקות מההבנה הפשוטה, ונמצא שקודם שהפציע שמשו של רבינו לעולם לא השתמשו בהן להבנת הכתוב ברמת הפשט. אולם במשנתו של רבינו שלושת הדרכים האחרונות אינן מנותקות משלושת הדרכים הראשונות אלא מהוות המשך ישיר אליהם, וכל אחת תלויה בחברתה בבחינת 'סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה' ונמצא שלא רק שאינן מנותקות מדרך הפשט אלא שהם המסייעים להבנת הפשט באופן הטוב ביותר (וראה לקמן בפנים).

⁶ יב, כג.

⁷ למען הדיוק, הסבר זה אינו מבטא בתכלית את דרך 'ארוכה מארץ מידה' מאחר שהספרי הוא מקור דברי רש"י ועל כן העיון בו מוכרח להבנת העניין כמו העיון בדברי רש"י עצמו. ובכל זאת, הסבר זה מבטא את דרך 'ארוכה מארץ מידה' בשם המושאל.

אולם עיון בדברי ה'ספרי' מעלה תמיהות וקושיות נוספות מלבד אלה הקיימים כבר, ומהם: ה'ספרי' מתארך את דברי רבי יהודה לתקופה ש"קודם מתן תורה" ואילו בדברי רש"י משמע שמדובר על בעיה מתקופת הציווי "רק חזק בלתי אכול הדם" (תקופה ארוכה לאחר מתן תורה),

- ומלבד שמדובר בשינוי מרחיק לכת - הרי שאם רש"י היה בוחר לצטט את דברי ה'ספרי' במדויק - הייתה נמוגה שאלת ה'מחלוקת במציאות' שהובאה לעיל - שכן רבי יהודה ורבי שמעון בן עזאי עוסקים בשתי תקופות, בבחינת 'מר אמר חדא ומר אמר חדא - ולא פליגי'.

בנוסף לשאלה זו ישנם דיוקים נוספים המעלים הבדלים מהותיים בדברי רבי יהודה ובדברי רבי שמעון בן עזאי, ואפילו אם נאמר שגירסה אחרת של ה'ספרי' עמדה לפני רש"י - צריך להבין מדוע בחר בה על הגירסה הרווחת.

נקודת הביאור בזה, שבדרך ה'פשוטו של מקרא' קשה לומר שהיו שטופין בדם "קודם מתן תורה" בלבד כדברי ה'ספרי', כיון שאז לא יובן הצורך העכשווי באזהרה מיוחדת "רק חזק בלתי אכול הדם" (שכנ"ל נאמר תקופה ארוכה לאחר מתן תורה), ובכל זאת - שאלת המחלוקת במציאות שהובאה לעיל נמוגה כי מדיוק בלשונם של רבי יהודה ורבי שמעון בן עזאי עולה שכיוונו לעניינים שונים: שיטת רבי שמעון בן עזאי לגבי אכילת דם ש"אין אדם מתאוה לו" אינה עומדת בסתירה עם דברי רבי יהודה "שהיו שטופין בדם" כי יתכן שאדם אינו מתאוה לדבר מסוים אך 'שטוף' בו - אם מחמת הרגל או אמונה שהדבר יכול להועיל לו.

גם הטעם שהביא רש"י את שני הפירושים - של רבי יהודה ורבי שמעון בן עזאי - מובן, מפני שבכל פירוש ישנו דוחק וקושי מסוים שיובן רק לפי הפירוש האחר.

ג. לשיטתייהו אזלי

לאחר הבנת דברי רש"י והטעם שהוכרח להביא את שני הפירושים - עדיין יש מקום ל'תלמיד ממולח' לשאול ולהבין - מאחר שבכל פירוש ישנו קושי מדוע העדיף כל אחד מהם להתמודד עם הקשיים העולים מפירושו ולא עם הקשיים העולים מהפירוש האחר?

לשם כך הביא רש"י את שמותיהם של בעלי המאמר - רבי יהודה ורבי שמעון בן עזאי, כיון שבעניין זה 'אזלי לשיטתייהו' להעדיף לפרש באופן מסוים:

רבי יהודה מפרש⁸ את הכתוב⁹ "לא תאכל כל נבלה, לגר אשר בשערך תתננה ואכלה או מכר לנכרי" - כפשוטו של הכתוב - לגר יש להעניק ולתת את הנבלה ואילו לנכרי יש למכרה (ואילו רבי מאיר חולק על דבריו וסובר שהן לגר והן לנכרי אפשר להעניק ואפשר למכור), ובזה אנו רואים את שיטתו הכללית להעדיף לפרש "דברים ככתבם"¹⁰.

מנגד עומדת שיטתו של רבי שמעון בן עזאי שדרכו בקודש לזרז ולחזק בקיום המצוות, קלות כחמורות, ולאידך להתרחק מן העבירות באותה המידה, כדבריו שהובאו בפרקי אבות¹¹ "הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העבירה; שמצוה גוררת מצוה, ועבירה גוררת עבירה, ששכר מצוה - מצוה, ושכר עבירה - עבירה".

⁸ פסחים כא, ב.
⁹ פרשתנו יד, כא.
¹⁰ לשון הגמ' שם.
¹¹ פ"ד מ"ב.

כעת תובן שיטתם בנידון בפרשתנו:

לשיטת רבי יהודה יש להעדיף את הפירוש שאזהרת התורה נאמרה בהקשר לאיסור דם בו היא עוסקת מאשר להעדיף את הפירוש שאזהרת התורה מתייחסת לקיום המצוות באופן כללי והובאה באיסור דם רק מפני שהיא מצוה קלה וניתן ללמוד ממנה בקל וחומר לשאר המצוות.

ואילו לשיטת רבי שמעון בן עזאי יש להעדיף את הפירוש שמדובר באזהרה כללית להישמר מן העבירות, והטעם שהובאה כאן באיסור דם שהוא קל - על מנת שנוכל ללמוד ממנו בקל וחומר אף לאיסורים חמורים.

ד. הוא היה אומר

למרות שדרכו של רבי יהודה להעדיף לפרש "דברים ככתבם" ודרכו של רבי שמעון בן עזאי בבחינת "הוי רץ לדבר מצוה" - מניין לנו שרבי יהודה אינו סובר שיש להתחזק אף במצוות שקל לשמרן? ומאי דך - מניין לנו שרבי שמעון בן עזאי אינו סובר ש"דברים ככתבם"?

הביאור לכך נעוץ בהבנת דרכם ושיטתם בעבודת ה'. שיטתו של רבי שמעון בן עזאי שכל עניין בעבודת ה' צריך להיעשות מתוך ריצה והתחזקות יתירה ואילו שיטתו של רבי יהודה שתנועת הנפש בקיום המצוות אינה צריכה להיות כרוכה בריצה מתמדת.

על כן גם בפירוש הכתובים יעדיף רבי יהודה לפרשם וליישבם כפי הכתוב, ואילו רבי שמעון בן עזאי שדרכו בעבודת ה' בריצה מתמדת יעדיף לפרש את הכתוב ברוח זו.

ה. עד שתגיע למקומו

ניתן למצוא סימוכין והוכחה להבדלי השיטות הללו בין ר"י לר"ש בן עזאי בדברי הגמ'¹² "תניא, בן עזאי אומר: פעם אחת נכנסתי אחר רבי עקיבא לבית הכיסא ולמדתי ממנו ג' דברים... אמר לו ר' יהודה: עד כאן העזת פניך ברבך?! אמר לו, תורה היא וללמוד אני צריך".

דרכו בעבודת ה' של בן עזאי הייתה באופן של ריצה והתחזקות יתירה ולכן סבר שבנוגע לבירור הלכה שניתן להפיקו מלימוד בבית המדרש - אין להסתפק בכך, כי עדיף שתתברר ההלכה באופן של 'מעשה רב' ולכן הלך אחר רבי עקיבא לבית הכיסא. ואילו דרכו של רבי יהודה הייתה שאין צורך בריצה והתחזקות כי לדעתו קיום המצוות צריך להיעשות מתוך התיישבות ולימוד בבית המדרש.

ו. יסוד ושורש התורה

ישנם ברש"י עניינים בגדר 'יינה של תורה', ובענייננו: רבי יהודה מלשון 'הודאה' וביטול וענייני לקיים את תכלית הכוונה בבירור המידות - עד התחזקות ביותר - ולכן סובר שהכתוב בא להזהיר מאכילת דם. ואילו רבי שמעון בן עזאי עניינו 'רצוא' והינזרות מענייני העולם ולכן סובר שהכתוב עוסק בחיזוק לקיום המצוות בהתאם לשיטתו בכללות הכתובים לפרשם כסיוע וזירוז לקיום המצוות.

תל אביב של מעלה

פרק תדפיס מתוך הספר 'מסעות חיי'
מאת סב הכלה, הרה"ח ר' שלום דובער בוטמן

דמויות ב'נחלת בנימין'

בבית הכנסת 'מרכז חב"ד' ברחוב נחלת בנימין בתל אביב התפללו דמויות חסידיות ידועות. כדאי להזכיר כמה מהם.

תחילה אזכיר את חותני, הרה"ח ר' חיים שמריהו גוראריה ע"ה.

השווער ע"ה, מתלמידי ישיבת תומכי תמימים בליובאוויטש שבליובאוויטש, היה מתפלל באריכות מידי שבת בשבתו. עם סיום תפילת הציבור בבית הכנסת שלנו, הנמצא בקומת הקרקע של המבנה, היה עולה לקומה השניה, בה היה שנים רבות בית הכנסת של חסידי גור, 'א גערער שטיבל'. בשעה זו המקום כבר היה ריק שהרי בגור מתפללים יותר מוקדם מאשר בחב"ד, והשווער היה מתפלל שם באריכות חב"דית. רבים מחסידי גור בתל-אביב שהיו מתפללים קבועים במקום, הכירו את חותני וזוכרים אותו היטב.

בשנותיו האחרונות, כשההליכה היתה יותר קשה עליו, השווער לא היה בא לבית הכנסת בנחלת בנימין מידי שבת. הוא היה מתפלל בבית הכנסת של בעלז, הקרוב יותר למקום מגוריו ברחוב יהודה הלוי.

הרב שמריהו גוראריה

חותני נפטר, כידוע, בעת 'כל נדרי' בליל יום הכיפורים תשמ"ה בבית הכנסת הגדול ב-770 במעמד הרבי ואלפי חסידים.

אחיו, הרה"ח ר' משה גוראריה ע"ה, שנפטר בתל אביב בשנת תשל"ג, היה במשך שנים רבות אחת הדמויות הייחודיות בבית הכנסת. עד היום יש בבית הכנסת שעון קיר עם שלט הנצחה על שמו.

ר' משה גוראריה נודע כעמקן ו'משכיל' בחסידות. ולמרות שלא היתה לו שפה ברורה כל-כך, מביני מדע בתורת החסידות שיחרו לפתחו ושתו בצמא את הסבריו העמוקים

בנושאים העדינים והמורכבים ביותר בחסידות חב"ד.

כדי להעריך נכון את מעלתו ואת העמקות שלו בחסידות, המעריך עצמו צריך להיות בעל השגה. לפחות מעין ההשגה שלו...

במסיבת ה'ווארט' ליד חותנו הרב שמריהו גוראריה

פעם שמעתי מהדוד ר' משה שחסידיים היו נוהגים לומר מפעם לפעם "כקלח". אלו הם ראשי התיבות של "כולא קמיה כלא חשיב". והכוונה היא שגם באמצע היום, כאשר עסוקים וטרודים ואין אפשרות לעזוב הכול ולהתבונן בגדולת ה' כמו בעת התפילה באריכות, חסידיים מזכירים לעצמם את גדולת ה' ואת העובדה שלפניו הכול בטל וחסר ערך.

ר' משה גוראריה היה גם עסקן מסור. כאשר

הרבי הרי"צ יצא מרוסיה, ר' משה נהיה הממונה על ענייני הכספים של הרבי ברוסיה. וכאשר ר' משה עזב את רוסיה, המינוי עבר לדודי ר' זלמן שניאורסאהן. אינני יודע מי מילא את מקומו של ר' זלמן לאחר שהוא יצא מרוסיה. כנראה שבאותם ימים, באמצע שנות התר"צ (שנות ה-30 למניינם), המצב החמיר במידה כזו שכבר לא היה ממונה רשמי.

זו, בערך, התקופה שבה אבי ע"ה נאסר (כפי שהוא מספר בזיכרונותיו). ואכן, בחקירות האשימו אותו שהוא ממלא את מקומם של חסידיים שיצאו מרוסיה זמן קצר קודם לכן. כנראה שזה היה המידע שנחקרים מסוימים מסרו לאחר שהוכו ועונו קשות. אבא סיפר שאותו עצמו החוקרים לא הכו בעת החקירות, אבל איימו עליו וייסרו אותו קשות. למשל, הם שאלו שוב ושוב את אותן שאלות. לפעמים חזרו על שאלה אחת חמש פעמים בתוך חצי שעה. ולפעמים היו מעירים אותו באמצע הלילה לחקירות ממושכות.

אבא היה מספר כי כאשר היה עצור בתקופה שלפני המשפט, בעת החקירות הקשות, היה בין האסירים אתו בתא - להבדיל - כומר רוסי.

פעם סיפר לו הכומר, בשובו לתא המעצר אחרי אחת החקירות, כי בשלב מסויים במהלך החקירה, התריס כנגדו החוקר הקומוניסט: הרי אתה אדם מאמין ואני לא. אם כן, לפי התפיסה שלך, איך יתכן שאני יושב כאן (כחוקר) ואתה יושב מצד שני (כאסיר נחקר)? - "זה בגלל העוונות שלנו", ענית לו.

אבא היה מספר על כך ואומר: אמנם הדברים יצאו מפיו של כומר, גוי רוסי, אבל הרי הרעיון כשלעצמו נכון...

ואם כבר הזכרתי את מאסרו של אבא, אוסיף ואספר: סדר היום בבית הסוהר כולל שעה קלה של יציאה מתוך התאים החוצה, לחצר בית הסוהר, כדי לשאוף אויר. במהלך ה'טיול' הזה אסור לאסירים לשוחח זה עם זה או עם אסירים אחרים המביטים עליהם מהחלונות (הפונים כלפי פנים, אל החצר הפנימית). פעם אחת אבא הביט אל החלונות ולרגע מבטו נפגש במבטו של הרה"ח ר' יצחק גולדין ע"ה שעמד ליד חלון פתוח. היה זה בערב יום הכיפורים ומאחר שחל על האסירים איסור חמור לשוחח זה עם זה, הם לא אמרו אחד לשני דבר, אלא שר' יצחק מיהר ועשה תנועות של סיבוב בידי מעל ראשו כאילו הוא עורך 'כפרות'. כך הוא ביטא את העובדה שהיום הוא ערב יום הכיפורים ...

בסופו של דבר נגזרו על אבא שלוש שנות גלות. והוא מספר על כך בזיכרונותיו.

עוד מתפלל קבוע בבית הכנסת ברחוב נחלת בנימין היה הרה"ח ר' ניסן אבר (עבער) שלאחר מכן עבר לכפר חב"ד.

אני מספר על ר' ניסן ונזכר בשני סיפורים מצמררים על אחותו, מרת רבקה (ריבה) אשתו של הרה"ח ר' חיים וולוביק (שהתגוררו בנחלת הר חב"ד).

האחד - היתה תקופה שבה למרות שלא היה ניתן לצאת מרוסיה, מי שהצליחו להגיע לנשיא ברית המועצות דאז, קלינין, ולבקש ממנו אישית רישיון לצאת את המדינה, קיבלו.

זה היה כשקלינין היה מגיע לעבודתו בלשכתו. כל הבקשות להגירה מולאו קודם לכן והיו מנסים ללכת לשם מידי יום לנסות את מזלם. גם היא רצתה מאד לצאת ותחילה הגישה בקשה בדרך המקובלת. יום יום היתה הולכת למשרדי ההגירה לשאול מה עלה בגורל הבקשה שלה ותמיד נענתה בשלילה. ובכל זאת המשיכה ללכת, אולי בכל זאת יתרחש נס ובקשתה תאושר ואולי יעלה בידה להגיע באותו יום שקלינין יהיה במשרד ואז בקשתה תאושר בין שאר הבקשות ותזכה לקבל את האישור המיוחל. התקווה הזו נתנה לה כוח להמשיך ללכת למשרדים הללו יום יום במשך תקופה ארוכה. יום אחד לא יכלה ללכת משום מה. למחרת, כשהתייצבה שוב באותו משרד, נודע לה כי דווקא אתמול, כאשר משום מה לא יכלה לבוא, קלינין היה וכרגיל מי שפגש בו קיבל את אישור היציאה.

אין לשער ואין לתאר את גודל האכזבה ומפח הנפש ואת הצער והבכי הנורא שהיו מנת חלקה אותה שעה!...

אבא ז"ל אמר שהוא לא היה מסוגל לראות את צערה הגדול.

הסיפור השני - במוסקווה היה באותם ימים הד"ר יוסף ראזין ז"ל, איש הג'וינט האמריקאי שתמך רבות בפעולותיו של הרבי הרי"צ ברוסיה.

דודי ר' זלמן שניאורסאהן שהיה עסקן נמרץ בעניניו של הרבי הרי"צ ברוסיה, עמד בקשר עם הד"ר ראזין. ר' זלמן היה הממונה מטעם הרבי הרי"צ לעניני כספים שהגיעו מהג'וינט וחלוקתם לעובדי תומכי תמימים.

שנה אחת, ביום הפורים, דודי ר' זלמן הכין עבור הד"ר ראזין משלוח מנות מהודר של מיני מזונות ופרחים ועוד, אליו צירף מכתב תהילות ותשבחות על מעשיו הטובים.

הגב' ריבה הנזכרת נבחרה להיות זו שתוביל את משלוח המנות המכובד ליעדו. לקחו לשם כך מונית וברגע האחרון היתה איזו שהיא תקלה והיא יצאה מהרכב לפני שלקחה איתה את המשלוח והנהג נסע.

היה זה מפח נפש כפול. מלבד אבדן המשלוח המנות היקר, היה חשש כבד שהמשלוח יפול איכשהו לידיהם של אינשי דלא מעלי ותהיה בידיהם עדות חותכת, כתובה וחתומה, לקשרים של חסידי חב"ד עם ד"ר ראזין, דבר שיכול לגרום נזק חמור לשני הצדדים... מדובר כנראה על שנת תרצ"ד, כי ככל הזכור לי, בתרצ"ה הדוד ר' זלמן כבר יצא מרוסיה.

אוצרות ב'גניזה'

ובחזרה לתל אביב.

קנדה, אדר תשי"ז. במעמד הפרידה מההורים לפני הנסיעה לחתונה בארץ ישראל

כפי שכבר הזכרתי, קבעתי את מגורי בתל-אביב בשנת תשכ"ט, אבל למעשה ההיכרות והשייכות שלי לבית הכנסת חב"ד ברחוב נחלת בנימין החלה קודם לכן. אחרי נישואי בשנת תשי"ז, גרתי בתל אביב כחצי שנה, עד לסידור מסמכי ההגירה לאמריקה עבור רעייתי. ולמעשה כבר אז נקשרתי לבית הכנסת.

באותם ימים, בתקופת ההמתנה למסמכי ההגירה, הייתי לומד חסידות בבקרים בבית הכנסת ואחה"צ למדתי שולחן ערוך יורה דעה אצל הרב ר' שניאור גרליק בכפר חב"ד.

תקופה מסוימת למדתי את מאמרי שנת תש"ג. ולפעמים הייתי מדבר עם ר' נחום גולדשמיד על

לעו"י נסאן-מאנטרעאל
RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
 Lubavitch
 770 Eastern Parkway
 Brooklyn 13, N. Y.
 HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
 ליובאוויטש
 770 איסטערן פארקווי
 ברוקלין, נ.י.
 ב"ה, י"ב תשרי תשי"ז
 ברוקלין

אמן! הו"ח אי"א נו"נ וכו' מוה' שניאור זלמן שי'

שלום וברכה!

לקראת חגיגת הקשו"ח של בנו האברך הו"ח אי"א נו"נ מוה' הרב שלום דובער שי' עם ב"ג מרה דבורה חי' בשעה טובה ומוצלחת,

הנה יה"ר מהשי"ת שיהיו בשעה טובה ומצולחת ולבנין עדי עד על יסודי החורה והמצוה כפי שהם מוארים במאור שבתורה זוהי תורת החסידות, והוא וזו' חי' ירוו מהם ומכל יו"ת שיהיו רוב נחת חסידותי.

בברכה מזל טוב

ברכת הרבי להרב שניאור זלמן בוטמן לרגל שידוכי הבן הרב שלום דובער

בוטסאן- (הל אביב)
RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
 Lubavitch
 770 Eastern Parkway
 Brooklyn 13, N. Y.
 HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
 ליובאוויטש
 770 איסטערן פארקווי
 ברוקלין, נ.י.

ב"ה, אדר"ח אדר"ש תשי"ז
ברוקלין, נ.י.

האברך הו"ח אי"א נו"נ וכו' הרב שלום דובער שי' וב"ג מרה דבורה חי'

שלום וברכה!

במענה על הודעתו מקביעות זמן החונתם ליום ג', ט' אדר"ש הבע"ל,

הנני בזה להביע ברכתי ברכה מזל טוב מזל טוב, ושחתי' בשעה טובה ומוצלחת ויבנו בית בישראל בנין עדי עד על יסודי החורה והמצוה כפי שהם מוארים במאור שבתורה זוהי תורת החסידות.

בברכה מזל טוב מזל טוב

MAIL ROOM
 NOV 19 1969

שמחת החתונה. תל-אביב, אדר תשי"ז.
במרכז, אבי הכלה הרב שמריהו גוראריה והרב פנחס אלטהויז

החופה

ריקוד בחתונה

החתן נישא על כתפי החוגגים

המאמר שלמדתי. פעם היתה לי שאלה באחד המאמרים. הפניתי את השאלה לאחד מאנ"ש, אך לא הייתי מרוצה מההסבר שלו. בפעם הבאה שדיברתי עם ר' נחום, הבאתי לפניו את השאלה ואת התשובה שקיבלתי. ור' נחום אמר לי: תאר לעצמך שאתה רואה לפניך עגלה ואוירון. ואם ישאלו אותך מה ההבדל בין שני הדברים תגידי - העגלה עשויה עץ והאוירון עשוי מתכת. בפועל, במציאות, התשובה נכונה, אבל הגע עצמך - האמנם זה ההבדל בין עגלה לאוירון?...

את השאלה לה חיפשתי אז מענה אינני זוכר כעת, אבל התשובה של ר' נחום נחרתה בזכרוני והווארט טוב ונכון לגבי עניינים רבים.

באותם ימים בית הכנסת היה קצת עזוב. ליד הפתח עמד ארון ישן ששימש בעיקר לגניזת 'שמות'. יום אחד נברתי בין ה'שמות' ומצאתי שם דברים יקרי ערך מעיזבונו של החסיד ר' מיכאל דווארקין ע"ה. הוא גר תקופה מסוימת בארץ ישראל ונימנה על מתפללי בית הכנסת.

היו שם שני מכתבים מקוריים של הרבי הרש"ב נ"ע. וגם פדיון-נפש שר' מיכאל כתב בעיצומה של השואה לרבי הרש"ב נ"ע והכניס בספר תניא (כמנהג החסידים ברוסיה, כאשר לא היתה אפשרות לשלוח מכתבים לרבי):

"כ"ק אדמו"ר שליט"א בג"ע מרומים שלום דובער בן רבקה. לעורר ר"ר ממקור הרחמים והחסדים האמיתיים על כלל ישראל להצילם מהרשע היטלער המנהיג מקום המלוכה בדאייטשלאנד שימח שמו וזכרו תיכף ומיד עס זאל בא אים שיין פלאצין די גאל [=שתתפוצץ אצלו מיד המרה] ויקוים באבוד רשעים רינה.

בנוסף, מצאתי שם מכתב פרטי מהרבי הרי"צ לר' מיכאל בחתימת מ.ש. הוא הרבי נשיא דורנו שהיו זמנים בהם שימש כמזכיר של הרבי הרי"צ וחתם על מכתבים בשמו.

עוד היה שם - מסמך-תעודה של החברא קדישא בירושלים על כך שר' מיכאל קנה לעצמו מקום בהר הזיתים, סמוך למקום מנוחתו של הרה"ח ר' אלתר שימחוביץ' וכן הקבלה של התשלום על המקום, כמדומני על סך שלוש וחצי לירות.

את כל אלה אספתי יחד וכשהגעתי לנוי יורק, מסרתי לרבי.

את המכתבים של הרבי הרש"ב נ"ע, הרבי השאיר אצלו. כך גם את התעודה של החברא-קדישא על המקום שר' מיכאל רכש בהר הזיתים. ואילו את הפ"נ שר' מיכאל כתב על מפלת היטלר וכן את הקבלה של החברא-קדישא על התשלום, הרבי החזיר לי וכתב (התוכן): להחזיר הנשאר ות"ח על מה שמסר ונשאר אצלי.

כך נשארו ברשותי דברים שהרבי החזיק בידו הקדושה. וכמובן, חסידים מחשיבים מאד גם דבר מסוג זה. זכור לי שעוד בפריז שמעתי פעם יהודי מחסידי פולין אומר, 'תלחץ את ידי, זו יד שהרבי לחץ'...

כאמור, ר' מיכאל קנה לעצמו מקום בהר הזיתים. כידוע, בסופו של דבר לא נטמן שם. ר' מיכאל נסע לרבי הרי"צ ובערב חג השבועות תש"ט נפטר בניו יורק ושם מנוחתו כבוד. מספרים שהרבי נשיא דורנו השתדל שלווייתו וקבורתו יתקיימו בו

ביום ולא יידחו עד אחרי שני ימי החג. לא סיפרו על כך לרבי הרי"צ בו ביום, כדי שלא לצערו, אבל בליל החג הרבי הרי"צ הבחין בהעדרו מסעודת החג שכן ר' מיכאל היה מהמוזמנים הקבועים לשולחנו של הרבי. והרבי הרי"צ שאל היכן הוא...

אדם יוצא מן הכלל

דמות ייחודית נוספת בין מתפללי בית הכנסת הוא הרה"ח ר' ברוך אליהו שניאורסאהן ע"ה, נכד האדמו"ר ר' שמריה-נוח מבאברויסק.

פגשתי בו לראשונה בפריז. הוא היה בא מעת לעת להתפלל בבית הכנסת שבו אבא ע"ה היה מתפלל.

[אגב, אבא היה הגבאי של בית הכנסת בימות החול. זאת משום שהגבאים של שבת לא היו באים להתפלל במשך השבוע. לגבי אחד מהם, יש לציין כי בשנותיו האחרונות נהיה יותר חרדי לדבר ה' ואף גידל זקן וגם זכה לחתן שכיחן כר"מ בישיבה. היה זה בעקבות העובדה שאחותי נסעה מפריז ללמוד בגייטסד, באנגליה, וזה השפיע גם על הבת שלהם לנסוע ללמוד שם וכשחזרה כבר התאים לה חתן בן-תורה].

בתחילה לא הכרנו את ר' ברוך-אליהו, אבל ראינו שהוא אדם חשוב ומרשים. אבא כיבד אותו בעליה לתורה וכשאמר ששמו הוא ברוך-אליהו בן ר' מנחם-מענדל, התעוררה הסקרנות של אבא לדעת מיהו. אבא שאל אותו מהיכן הוא ור' ברוך-אליהו ענה: מבברויסק. אבא שאל מיד: הכרתם את ר' שמריה-נוח? ור' ברוך-אליהו ענה - כן. אבל לא אמר שמדובר בסבו...

יום אחד הגיע לבית הכנסת הרה"ח ר' בנימין גורודצקי וראינו שהוא ממהר לגשת לר' ברוך-אליהו ולתת לו 'שלוש עליכם' רחב ומכבד. כעת אבא שאל את ר' בנימין לזהותו של האיש ור' בנימין ענה: אתם לא יודעים? הרי זה ר' ברוך-אליהו שניאורסאהן, נכדו של האדמו"ר ר' שמריה נוח מבברויסק!

ר' ברוך אלי' היה אדם מיוחד, יוצא מן הכלל וראינו בו אדם נעלה. הוא היה שקט ומופנם אבל במשך הזמן הכרנו יותר. הוא גר בארץ ישראל ושימש כסוכן של חברת רהיטים באיטליה ולשם כך היה מבקר מעת לעת בפריס.

כשהייתי בארץ כחצי שנה אחרי החתונה, הייתי אצלו פעם עם רעייתי לביקור. כך היה נהוג בימים ההם שמפעם לפעם עורכים אצל ידידים ביקור ("א וויזיט"). הוא זכר אותי מפריס, כמובן, וקיבל אותנו מאד יפה. מאותו ביקור זכור לי שהגישו לנו תה בכלים נאים ועתיקים וכמדומני שר' ברוך אלי' אמר שהם שמורים במשפחתו כבר מאה שנים.

היה לו מקום קבוע בבית הכנסת, בספסל שהיה מחובר לסטנדר. בדרך כלל היו בבית הכנסת שלושה או ארבעה ספסלים ליד שולחנות, אבל ליד המקום שלו היה סטנדר.

ר' ברוך אליהו נפטר בשנת תשכ"ז כך שבבואי לארץ בשנת תשכ"ט הוא כבר לא היה, אבל כאמור בתקופה ששהיתי כאן לאחר החתונה הוא היה בין המתפללים הקבועים והנכבדים בבית הכנסת.

עדות אילמת...

נמשיך לחסידים נוספים ממתפללי בית הכנסת:

הרה"ח ר' אלתר חנין. היה לו זקן גדול, יורד על פי מידותיו. לפרנסתו החזיק חנות מכולת. גם הוא שמר על מקום קבוע לתפילתו, על אחד הספסלים שלפניהם היה שולחן. ומקומו היה ליד הקיר.

חבר הכנסת דב חנין הוא נכדו.

השולחן שלידו היה ר' אלתר יושב, הוא אחד משני שולחנות ישנים שדאגתי להשאיר בבית הכנסת גם לאחר שבשנים האחרונות הריהוט הישן הוחלף בחדש. היתה לי תחושה שאי אפשר להוציא מבית הכנסת את השולחנות הללו שבמשך שנים רבות חסידים בכו לידם בתפילות יום הכיפורים ורקדו עליהם בשמחת תורה... וזאת, למרות שהם גדולים יחסית והיה אפשר להכניס במקומם ריהוט שיאפשר יותר מקומות ישיבה. פעם חשבנו לחתוך אותם לכמה שולחנות קטנים, אבל בעל-מקצוע אמר שסוג העץ ממנו הם עשויים הוא כזה שאם יחתכו אותם יתפוררו ולמעשה הם נשארו כפי שהיו. עדות אילמת לשנים רבות של תורה ותפילה והתועדויות של חסידישע אידן שהיו ואינם.

חסיד נוסף שהתפלל שנים רבות בבית הכנסת הוא הרה"ח ר' משה ירוסלבסקי ע"ה. הוא מוכר לכולם ואין צורך שאספר עליו ועל מעשיו. רק אציין כי הרבה לפני לפני שהקים את 'הכנסת אורחים' אצל הרבי, היה ר' משה ידוע ומוכר כאיש חסד. ביתו בתל אביב היה פתוח לרווחה לאורחים ולכל נצרך ותמיד היה מוכן לעשות טובה לכל מי שהיה זקוק לעזרה כזו או אחרת.

כשגרתי בתל אביב אחרי החתונה, עדיין גר כאן הרה"ח ר' רפאל נחמן ("פאלע") כהן ע"ה שמאוחר יותר עבר לכפר חב"ד. זכור לי שביום ראשון של חג הפסח היה בבית הכנסת מניין שני, מאוחר יותר מהמניין הראשון. בקשו ממני לעבור לפני התיבה לתפילת מוסף, אבל סירבתי כי לא ידעתי בדיוק את נוסח הנגינה של תפילת טל ובסופו של דבר ר' פאלע ניגש.

ועוד לא הזכרתי את גדולי ונכבדי החסידים כמו הרה"ח הרב אליעזר קרסיק שכיהן כרב בית הכנסת וחתנו הרה"ח הרב משה אשכנזי שמילא את מקומו בתפקיד, הרה"ח ר' פנחס אלטהויז ועוד.

אזכיר גם את הרה"ח ר' אהרן זוין, בנו של הגאון המפורסם הרב ר' שלמה יוסף זוין.

פעם התארח הרב זוין לשבת אצל בנו ר' אהרן בתל-אביב. ר' אהרן ארגן מנין בביתו בליל שבת, לחסוך מאביו את ההליכה לבית הכנסת שכנראה היתה קשה לו, ועל פי בקשתו השתתפתי במנין.

ר' אהרן אמר לי פעם: אם הוא לוקח 'משקה' בשבת (באותם ימים היה זה בעיקר - "777"), אזי יש לו 'א' פארשטערטער זונטיק' [יום ראשון 'מופרע', לא מוצלח, כי למחרת השבת יש לו תחושה לא נוחה מה'משקה' בשבת] אבל אם הוא לא לוקח 'משקה' בשבת, יש לו 'א' פארשטערטער שבת'. ובכן, אמור בעצמך, מה עדיף? ...

ר' אהרן אמר לי את זה בהזדמנות מיוחדת: בני הגדול, ישראל'יק ע"ה, הגיע למצוות בז' אלול תשל"א. באותה שנה יום ז' אלול חל בשבת וחגיגת הבר-מצוה התקיימה במוצאי שבת. אך בשבת עצמה התוועדנו ואמרנו 'לחיים' במידה כזו שבקושי יכולתי ללכת במוצאי שבת לחגיגת הבר מצוה. ואז אמר לי ר' אהרן זוין את הדברים הללו...

כשמש בית הכנסת כיהן בתקופה מסויימת (עד שעבר לכפר חב"ד) הרה"ח ר' שניאור זלמן קלמנסון. הגבאי, גיסי הרה"ח ר' שלום חסקינד ע"ה, לא היה ממתין עד שר' זלמן יבוא ויעשה את מלאכתו ועשה כמחצית העבודה עוד לפני שר' זלמן היה מגיע, וכשר' זלמן היה בא ורואה שר' שלום הקדים ועשה חלק חשוב מהתפקיד המוטל עליו, היה מחייך ואומר - 'זכה, מלאכתו נעשית על ידי אחרים'...

למען בית הכנסת

במהלך השליחות לארץ הקודש, תש"ז

כשהגעתי לגור בארץ בשנת תשכ"ט, הארון עם ה'גניזה' כבר לא עמד ליד הדלת, אבל בית הכנסת עדיין היה זקוק לשיפוץ רציני. הרצפה, למשל, היתה מבלטות פשוטות וישנות וגם חלק העזרת נשים ממש דרש תיקון.

התחלתי להתעסק יותר בעניני בית הכנסת מאוחר יותר, במיוחד אחרי שהרה"ח ר' ישראל-צבי הבר ע"ה יצא בשליחות לרומניה, אבל כבר בתחילת בואי, לא יכולתי לעמוד מנגד וחשתי צורך לעשות לטובת בית הכנסת, כפי שאספר מיד.

וכיון שהזכרתי את ר' ישראל-צבי אוסיף שהוא היה חסידישער איד באמת. כשר' משה גוראריה היה מתוועד, והוא לא הרבה לדבר, הוא היה פונה לר' ישראל-צבי וכאילו מדבר אליו אישית. הכרנו בו בר' ישראל-צבי שהוא מתכוין באמת, וכמו שאומרים אצל חסידים, "האלט ביי עפעס און מיינט מיט א אמת". הוא גם נחשב רשמית המשפיע בבית הכנסת. רק לאחר נסיעתו לרומניה הציבור התחיל לקרוא לי בתואר הזה.

ובכן, כדי לשפץ את בית הכנסת, עלה לי רעיון - להכריז על 'מכירת' הזכות לקנות ארון קודש חדש, דבר שאנשים יותר נוטים להתנדב בשבילו מאשר להחלפת ריצוף וכד'. וכך לגייס מספיק כסף לכלל התיקונים הנדרשים.

מבין קהל המתפללים באותם ימים היו שניים שנחשבו גבירים - חותני ר' שמריהו גוראריה ע"ה ור' שלום סלאוין ע"ה. הם ערכו ביניהם מעין תחרות על הזכות, ובסופו של דבר התרומה של שניהם יחד הגיעה לסכום של ששת אלפים וחמש מאות דולר, סכום נכבד שהספיק לביצוע התכנית ובית הכנסת עבר שיפוץ כנדרש וגם נותר כסף לקנות מדפים לספרים.

מדובר במדפי מתכת פשוטים המחוברים בברגים למוטות, אבל כך התאפשר להביא לבית הכנסת כמות נאה של ספרים. עד אותה שעה היו בקושי מספיק סידורים וחומשים וכעת היו גם ספרים ללימוד ובמשך השנים צברנו כמות נאה של ספרים. במשך השנים נבנתה כאן ספרייה די מכובדת. אספתי לתוכה גם מקבץ מכובד של 'תשורות' מעניינות שיצאו לשמחות פרטיות. לצערי, יום אחד, אחרי ביקור של כמה בחורים בבית הכנסת, גיליתי את מדף ה'תשורות' ריק.

מאז אותו שיפוץ, יש בבית הכנסת גם מטבחון להכין קידושים והתוועדויות. קודם לכן זה לא היה ורק באחת הפינות עמד מקרר ישן ובכל המתחם היה רק ברז אחד.

אנשים מסוג אחר

נמשיך ונזכיר חסידים נוספים שהתפללו ב'נחלת בנימין' וזכיתי להכיר: הרה"ח ר' חיים יוסף רוזנבלום ע"ה. אביו היה הרה"ח ר' משה רוזנבלום ע"ה שהיה עורך עיתון הילדים "האח" בליובאוויטש. זוגתו מרת סוניה היתה אחותו של חדב"נ הרש"ג ע"ה. היא היתה אישה דגולה שהיתה לומדת חסידות בעיון ומאריכה בתפילה.

אחרי החתונה בשנת תשי"ז, גרנו בקראון הייטס והגענו לארץ בקביעות, בשנת תשכ"ט, בחודש כסלו.

בפורים, הבעל-קריאה הקבוע ר' צבי מילבסקי לא היה בבית הכנסת והגבאים בקשו ממני לקרוא את המגילה, אבל סירבתי. הבנתי שר' חיים יוסף רוזנבלום רוצה לקרוא וגם זוגתו רוצה לשמוע ממנו. השיקול של הגבאים להעדיף אותי היה משום שר' חיים יוסף לא קרא בקול רם, אבל מפני כבודו וכבוד זוגתו (וגם משום שלא התכוננתי היטב), סירבתי והוא קרא. הגב' רוזנבלום אכן עמדה די קרוב אליו, מאחור, כדי שתוכל לשמוע את המגילה היטב.

מאותה שנה זכורה לי במיוחד הנסיעה בל"ג בעומר למרון. הנסיעה ברכבים פרטיים היתה אסורה והגורמים המופקדים על התנועה התירו לנסוע רק באוטובוסים ציבוריים. איכשהו נודע לנו שלמשרד ממשלתי שמסייע לתושבי חו"ל (ששכן ברחוב בן יהודה, פינת רחוב שלום עליכם), יש רישיון לנסיעה למירון עבור מונית אחת או שתיים. כבן חו"ל, הצלחתי לקבל את אחד הרשיונות ונסענו במונית של שבע מקומות. מלפנים ישב, אם אינני טועה, ר' נחום גולדשמיד. ושאר הנוסעים היו - הרב אליעזר קרסיק, חותני הרב שמריהו גוראריה, גיסי הרב נתן אייכנשטיין, הרב חיים יוסף רוזנבלום וזוגתו ואני. עשתה עלי רושם העובדה שהנוסעים, ור' נחום בראשם, 'התוועדו' ושוחחו כל הדרך אבל מרת רוזנבלום עסקה כל הזמן בעיון במאמר או באמירת תהילים ובמשך כל הדרך הארוכה, הלך וחזור, לא השמיעה אף מילה. היו אלה אנשים מסוג אחר.

כיון שכבר התחלתי לפרט שמות, חוששני שמא אשכח להזכיר מתפללים נוספים. ואלה השמות שעולים כעת בדעתי: הרה"ח ר' מנחם (מאנקע) ליפסקר שי' - מוותיקי המתפללים וגם שכן שלנו ברחוב גורג' אליוט. אדם טוב לב ובעל-חוש בעזרה לזולת.

הרה"ח ר' נפתלי קראוס ע"ה שבגלל מצב בריאותו, בשנים האחרונות לא מגיע לבית הכנסת ועבר לגור ליד בתו הגב' רחל נוב ברחובות. אף הוא מוותיקי המתפללים והקידוש בשמחת תורה היה נערך בביתו. מדובר באיש ספר שתרגם להונגרית את סידור התפילה ואת חמשת חומשי התורה ועוד ספרי יהדות.

מאנשי הדור הקודם, לכבוד לי להזכיר את הרה"ח ר' בן-ציון שניאורסאהן, גיסו של כ"ק אדמו"ר הרי"צ נ"ע, אחיה של הרבנית נחמה דינה. היה אדם צנוע ושקט, נחבא אל הכלים.

יצוין עוד כי במשך שנים רבות מתפללי בית הכנסת ניהלו חיי קהילה ערים. מלבד התפילות בכל שבת ומועד והתוועדויות ביומי דפגרא, היה לנו שיעור קבוע בשולחן-ערוך ובחסידות מידי יום ראשון. כל פעם בבית אחר.

היה לי ניסיון קודם בשיעורים כגון דא בין אנ"ש בניו יורק והנהגנו כאן את שהונהג שם - לא להגיש לשולחן שום דבר מלבד כוס תה. הסיבה היתה כדי לא להכניס את המארחים להתמודדות מי מגיש כיבוד יותר יפה ולהתלבטות מה מתאים ומה כדאי להגיש וכן לא לגרום טרחה יתירה וגם לא לגרום אי נעימות למקרה של הקפדות על כשרויות שונות.

כיון שהיה לי רכב, התנדבתי להביא את הספרים כל פעם אל הבית שבו התקיים השיעור וב"ה הקביעות הזו נמשכה לאורך שנים.

עוד מתפללים מהותיקים הם הרה"ח ר' נפתלי דוליצקי ע"ה וחתנו ר' ידידיה אלתר דינרי ע"ה. ר' נפתלי היה סוחר נכבד ואיש חשוב. הוא נפטר בשנת תשכ"ב וזוגתו מרת רבקה נישאה בזיווג שני לחותני הרה"ח ר' שמריהו גוראריה.

אבי הכיר את אביו של ר' נפתלי, הרה"ח ר' שמואל אבא דוליצקי. הוא היה סוחר ולפי מושגי הימים ההם נחשב עשיר. פעם היה לו צורך דחוף לתפור לעצמו חליפה בשלושת השבועות של ימי 'בין המצרים' ובגלל דיני האבלות החלים בימים אלה, ר' שמואל אבא שאל את הרבי הרש"ב מה לעשות. והרבי ענה לו (המילים לא מדויקות): אתה הרי נוהג לתפור אצל החייט הכי טוב, הפעם תתפור אצל חייט יותר פשוט.

מעשה פלא

לגבי מעשי הצדקה של ר' נפתלי, ידוע הסיפור הבא:

ר' נפתלי היה בהתוועדות של הרבי ב"ט כסלו תשי"ח. במהלך ההתוועדות הרבי ערך מגבית מיוחדת עבור כפר חב"ד ובין הדברים הבטיח שמי שיתרום, יקבל מלמעלה כמה פעמים ככה.

כל מי שהתנדב להשתתף במגבית, כתב את שמו ואת הסכום שהוא מנדב על גבי פתק שנמסר לרבי. כשהרבי הביט בפתק של ר' נפתלי וראה את הסכום שבו נקב, הורה לו לתרום כמה פעמים ככה. הוא ציית לדברי הרבי ותרם את מלוא הסכום שהרבי הורה לו.

בתוך זמן קצר דברי הרבי התממשו אצלו באורח פלא. היה זה כאשר בדרכו לארץ ישראל עצר באנטוורפן ונפגש עם סוחר יהלומים ממכריו שסיפר לו שיש בידו 'סחורה' טובה והוא מבקש מר' נפתלי שני דברים. האחד - חוות דעת ו'מבינות' על טיב הסחורה ומחירה. והשני - להיכנס אתו בשותפות על כך. ר' נפתלי ענה שאין לו אפשרות להיכנס לשותפות כי אין בידו כעת כסף כלל, אבל הלה אמר שהוא לא מבקש ממנו כסף עכשיו אלא התחייבות מילולית שהוא הופך לשותף לעסקה והוא מאמין לו שבוודאי יעמוד בדיבורו ואין צורך שיתן כסף כעת. בסופו של דבר הסחורה נמכרה בריוח גדול ור' נפתלי הרוויח בחזרה, בבת אחת, את כל הכסף שתרם בהוראת הרבי.

וכן אזכיר את ר' יהודה ליב (לייבע) ריקמן, אחיו של הרה"ח ר' דובער ריקמן שגם הוא התפלל כאן בקביעות.

עתידו של בית הכנסת

התוועדות י"ט נסלו בבית הכנסת 'מאה שערים' בתל-אביב (בית הכנסת של הרב שאול דובער זיסלין). מימין לשמאל: הרב שלום דובער בוטמן (נואם), הרב הראשי לתל-אביב הרב יצחק ידידיה פרנקל, השליח הראשי לתל-אביב הרב יוסף גרליצקי

נכון להיום, בית הכנסת החב"די הותיק 'מרכז חב"ד' ברחוב נחלת-בנימין בתל אביב, מקום שנפשי קשורה בו, עומד להיהרס ובעזרת ה' להבנות מחדש.

המקום נרכש בידי יזם פרטי שמתכנן לבנות במקום מעין מלון דירות. לשם כך הוא עומד להרוס את המבנה הקיים ולבנות מחדש בניין גדול. בהסכם אתו נקבע כי גם בבניית המקום מחדש יוקצה מקום לטובת בית הכנסת, אבל העניין לא פשוט.

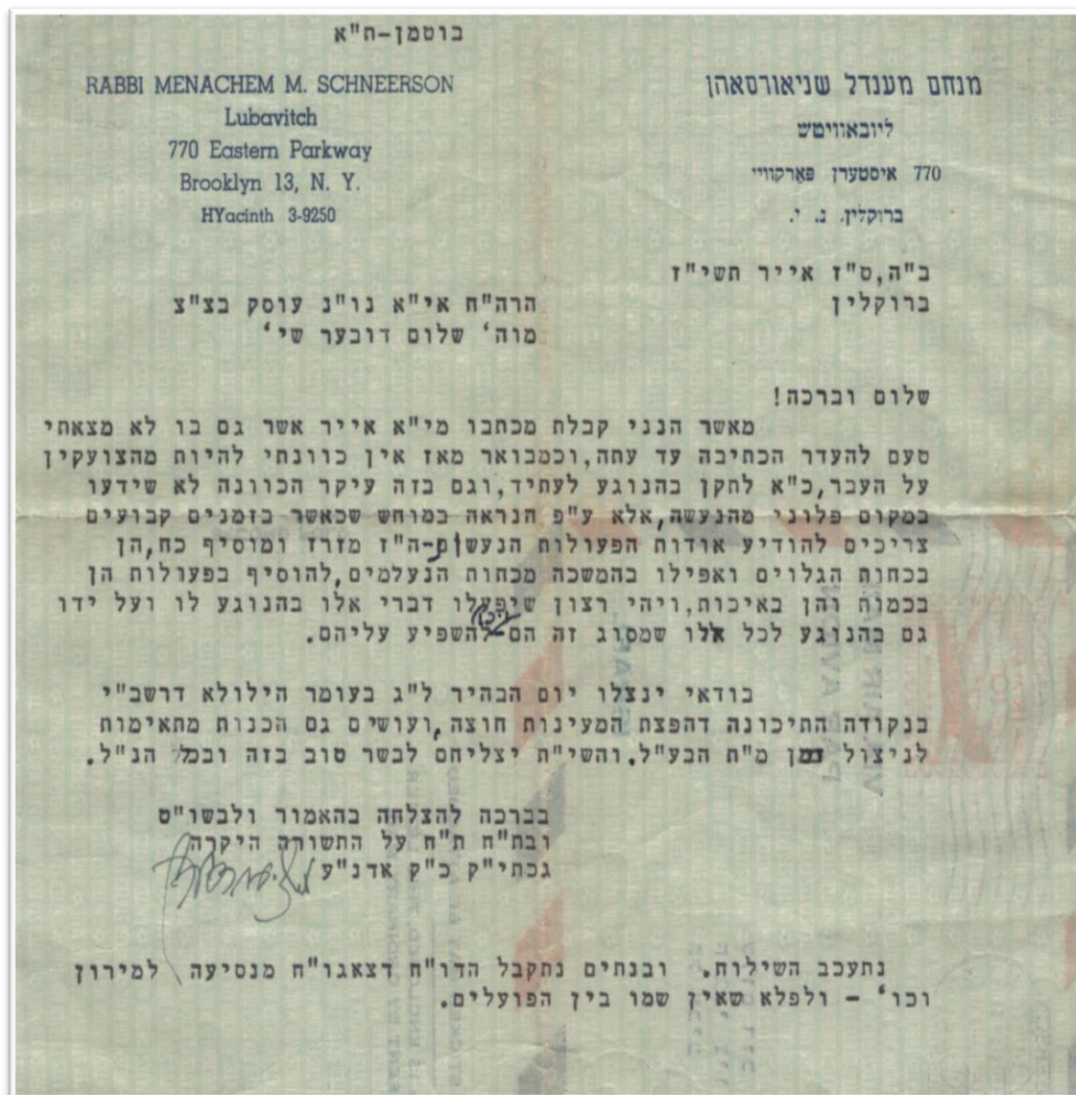
ראשית, יש כאן קושי נפשי רציני. המקום משמש כבית הכנסת חב"ד

כשמונים שנה. בבית הזה התפללו, למדו והתוועדו גדולי ונכבדי החסידים, אריות שבחבורה. זו תחושה לא קלה לחשוב שמחריבים את הכתלים הספוגים בכל-כך הרבה תורה וחסידות, תפילות ודמעות. גדולה תקותי שגם לאחר ה'פנים חדשות'

שהמקום יקבל, הוא ימשיך להיות בית תורה ותפילה ומעשים טובים, אבל התחושה קשה. מספר המתפללים הקבועים לא גדול וצריך הרבה סייעתא דשמיא כדי שהמקום יישמר, ימלא את ייעודו ואפילו יתפתח בעזרת ה'.

גם ההיבט הטכני-מעשי של הענין די מורכב. צריך לפנות את ספרי התורה וספרי הקודש וגם את הרהיטים. למצוא להם מקום חילופי מתאים ובאופן זמני להפסיק את הפעילות של בית הכנסת. באופן אישי, מקום התפילה שלי בתקופה זו יהיה בבית הכנסת הגדול 'גאולת ישראל' של הרב גרליצקי ואני תקווה שבתוך זמן קצר בית הכנסת בנחלת בנימין ייפתח מחדש. מה גם שיש לנו דין ודברים עם הבעלים החדש של המקום לגבי הגודל המדויק של השטח שבו ייבנה בית הכנסת ואיך בדיוק ננצל כל מטר. מדובר ב'בית גדול שמגדלין בו תורה, תפילה וגמילות חסדים' אבל בשטח קטן למדי, כ-50 מ"ר. ושוב, אני תקווה שבסופו של דבר הכול יסתדר והבניה מחדש תכניס לבית הכנסת הותיק חיים חדשים.

כך או כך, בית הכנסת מאד קרוב לליבי והוא מקום התפילה הקבוע שלי ושל בני משפחתי מאז הגעתי לגור בתל-אביב בשנת תשכ"ט.

מכתב התעוררות לפעילות (בתקופת המגורים בתל-אביב לאחר החתונה)